

บทที่ 7

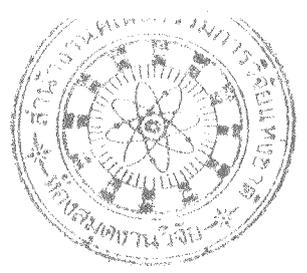
สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

โครงการวิจัยเชิงบูรณาการ การนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียง: กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่างนี้ ซึ่งมี 3 โครงการย่อย ซึ่งประกอบไปด้วย 1) โครงการวิจัยสำรวจการนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในรูปแบบชุมชนพอเพียง : กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง 2) โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียง : กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง 3) โครงการวิจัยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียง โดยชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ : กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งได้ดำเนินงานตามวัตถุประสงค์หลักของโครงการดังนี้

1) เพื่อสร้างตัวชี้วัดชุมชนพอเพียง รวมทั้งสำรวจบริบทชุมชนพอเพียงและการนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในชุมชนพอเพียง: กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง 2) เพื่อศึกษากระบวนการ การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียง: กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง และ 3) เพื่อศึกษาการบูรณาการ การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียง โดยใช้ชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้: กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง โดยสรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.สรุปผลการวิจัย

โครงการวิจัยสำรวจการนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในรูปแบบชุมชนพอเพียง: กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง เป็นโครงการย่อยที่ 1 จากแผนงานวิจัย โครงการวิจัยเชิงบูรณาการ การนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียง: กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง มีวัตถุประสงค์หลัก คือ การสร้างตัวชี้วัดชุมชนพอเพียง รวมทั้งสำรวจบริบทชุมชนพอเพียงและการนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในชุมชนพอเพียง: กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง และมีวัตถุประสงค์เฉพาะ 3 ข้อ คือ 1) การศึกษาจากการทบทวน และสังเคราะห์ตัวชี้วัดชุมชนพอเพียงตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) การสำรวจชุมชนที่นำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติชุมชนพอเพียงในมิติต่างๆ: กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง และ 3) การศึกษาแนวทางการนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติชุมชนพอเพียงในมิติต่างๆ : กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 การศึกษาจากการทบทวน และสังเคราะห์ตัวชี้วัดชุมชนพอเพียงตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ในส่วนแรกเป็นการทบทวนและสังเคราะห์ตัวชี้วัดชุมชนพอเพียงตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ได้ดำเนินการวิเคราะห์ตัวชี้วัดชุมชนพอเพียงโดยการวิจัยเอกสาร และสังเคราะห์ออกมาเป็นตัวชี้วัดก่อนที่จะนำไปสำรวจเก็บข้อมูลกับชุมชนพอเพียงในพื้นที่กลุ่มเป้าหมายเพื่อศึกษาการนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในชุมชนพอเพียง: กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง พบว่า

ตัวชี้วัดที่ได้จากการทบทวนเอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้น 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ซึ่งเป็นตัวชี้วัดที่มีความสอดคล้องที่สามารถนำมาเป็นกรอบในการสร้างตัวชี้วัด เช่น ตัวชี้วัดของเสรี พงศ์พิศ และตัวชี้วัดของพิพัฒน์ ยอดพฤติการ เป็นต้น

ส่วนข้อสรุปของการสังเคราะห์ตัวชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ใช้กรอบแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (3 ห่วง 2 เงื่อนไข) และที่ใช้แนวคิดเชิงระบบที่สังเคราะห์ออกมาเป็นตัวชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจ โดยตัวชี้วัดที่สร้างขึ้นได้แบ่งตัวชี้วัดออกเป็น 2 มิติ คือ มิติสังคม และมิติเศรษฐกิจ

สำหรับตัวชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียงที่สร้างขึ้นนั้น ที่เป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนให้เห็นถึงชุมชนพอเพียงที่ได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชนอย่างน้อยเพียงใด ซึ่งผลการศึกษา พบว่า 1) ตัวชี้วัดเป้าหมายด้านความรู้ ส่วนใหญ่ผ่านเกณฑ์เฉลี่ยที่กำหนดไว้ มีเพียงบางจังหวัดที่ไม่ผ่านเกณฑ์เฉลี่ยที่กำหนดไว้ คือ หมู่บ้านดงสระแก้ว หมู่ 4 ตำบลไผ่ล้อม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ หมู่บ้านหาดสระแดง หมู่ 2 ตำบลหาดสระแดง อำเภอรอน จังหวัดอุตรดิตถ์ และหมู่บ้านวังตะกั่ว หมู่ 3 ตำบลวังตะกั่วอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร 2) ตัวชี้วัดเป้าหมายด้านคุณธรรม ส่วนใหญ่ผ่านเกณฑ์เฉลี่ยที่กำหนดไว้ มีเพียงบางจังหวัดที่ไม่ผ่านเกณฑ์เฉลี่ยที่กำหนดไว้ คือ หมู่บ้านเวฬุวัน หมู่ 8 ตำบลวังบ่ออำเภอนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ และหมู่บ้านท่าจันทร์ หมู่ 3 ตำบลบ้านแดน อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ 3) ตัวชี้วัดเป้าหมายด้านความพอเพียง ส่วนใหญ่ผ่านเกณฑ์เฉลี่ยที่กำหนดไว้ มีเพียงบางจังหวัดที่ไม่ผ่านเกณฑ์เฉลี่ยที่กำหนดไว้ คือ หมู่บ้านภูผกั๊ก หมู่ 7 ตำบลหินห้า อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์ 4) ตัวชี้วัดเป้าหมายด้านความพอประมาณมิติเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่ผ่านเกณฑ์เฉลี่ยที่กำหนดไว้ มีเพียงบางจังหวัดที่ไม่ผ่านเกณฑ์เฉลี่ยที่กำหนดไว้ คือ หมู่บ้านภูผกั๊ก หมู่ 7 ตำบลหินห้า อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์ และหมู่บ้านหนองแม่นา หมู่ 6 ตำบลหนองแม่นาอำเภอกำแพงแสน จังหวัดเพชรบูรณ์ 5) ตัวชี้วัดเป้าหมายด้านความพอประมาณมิติสังคม ส่วนใหญ่ผ่านเกณฑ์เฉลี่ยที่กำหนดไว้ มีเพียงบางจังหวัดที่ไม่ผ่าน

เกณฑ์เฉลี่ยที่กำหนดไว้ คือ หมู่บ้านภูผักไซ้ หมู่ 7 ตำบลหินห้า อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์ และหมู่บ้านหนองแม่นา หมู่ 6 ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ 6) ตัวชี้วัดเป้าหมายด้านความมีเหตุผลนิติสังคม ส่วนใหญ่ผ่านเกณฑ์เฉลี่ยที่กำหนดไว้ มีเพียงบางจังหวัดที่ไม่ผ่านเกณฑ์เฉลี่ยที่กำหนดไว้ คือ หมู่บ้านเวพูน หมู่ 8 ตำบลวังบ่อ อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ และหมู่บ้านท่าจันทร์ หมู่ 3 ตำบลบ้านแดน อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ หมู่บ้านวังตะกั่ว หมู่ 3 ตำบลวังตะกั่ว อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร และหมู่บ้านสระยายชี หมู่ 5 ตำบลเนินปอ อำเภอสามง่าม จังหวัดพิจิตร 7) ตัวชี้วัดเป้าหมายด้านความมีภูมิคุ้มกันที่ดีนิติสังคม ส่วนใหญ่ผ่านเกณฑ์เฉลี่ยที่กำหนดไว้ มีเพียงบางจังหวัดที่ไม่ผ่านเกณฑ์เฉลี่ยที่กำหนดไว้ คือ หมู่บ้านเวพูน หมู่ 8 ตำบลวังบ่อ อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ และหมู่บ้านท่าจันทร์ หมู่ 3 ตำบลบ้านแดน อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ และหมู่บ้านห้วยมawangศ์ หมู่ 9 ตำบลมหาวัน อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และ 8) ตัวชี้วัดเป้าหมายด้านความมีภูมิคุ้มกันที่ดีนิติเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่ผ่านเกณฑ์เฉลี่ยที่กำหนดไว้ มีเพียงบางจังหวัดที่ไม่ผ่านเกณฑ์เฉลี่ยที่กำหนดไว้ คือ หมู่บ้านดงสระแก้ว หมู่ 4 ตำบลไผ่ล้อม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ หมู่บ้านหาดสระแดง หมู่ 2 ตำบลหาดสระแดง อำเภอตรอน จังหวัดอุตรดิตถ์ หมู่บ้านห้วยมawangศ์ หมู่ 9 ตำบลมหาวัน อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก หมู่บ้านพะวอ หมู่ 1 ตำบลพะวอ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และหมู่บ้านหนองปลาไหล หมู่ 11 ตำบลคลองน้ำไหล อำเภอกลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งตัวชี้วัดที่สร้างขึ้นสามารถบ่งชี้ที่แสดงถึงหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงได้ โดยกำหนดเกณฑ์ค่าเฉลี่ยที่ใช้เป็นเกณฑ์เบื้องต้น ที่สามารถวัดระดับหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงได้ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วชุมชนพอเพียงในแต่ละหมู่บ้านสูงกว่าเกณฑ์ค่าเฉลี่ย

1.2 การสำรวจชุมชนที่นำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติชุมชนพอเพียงในมิติต่างๆ: กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง

ในส่วนที่สองเป็นการสำรวจชุมชนที่นำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติชุมชนพอเพียงในมิติต่างๆ: กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง โดยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามกับชุมชนทั้ง 18 ชุมชน 9 จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งสามารถสรุปให้เห็นถึงการนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติชุมชนพอเพียงในมิติต่างๆ ได้ตามประเด็นที่ศึกษาที่สอดคล้องกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้น 3 ห่วง 2 เงื่อนไข พบว่า

1.2.1 ความรู้ความเข้าใจในหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ชุมชนพอเพียง ทั้ง 18 ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่เข้าใจได้อย่างถ่องแท้ในความหมาย หลักการ และเป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างดี

เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ประกอบด้วย 3 ห่วง เริ่มจากความพอประมาณ กล่าวคือ รู้จักความพอดี รู้จักการประมาณตนเอง โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีคุณค่า และให้เกิดประโยชน์สูงสุด ความมีเหตุผล คือ รู้จักใช้เหตุผล มีสติในการดำเนินชีวิต รู้จักการวางแผน มีเป้าหมายในการดำเนินชีวิต การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี คือ รู้จักใช้ชีวิตโดยไม่ประมาท มีหลักประกันชีวิตของตนเอง มีการรวมกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และ 2 เงื่อนไข ประกอบด้วย เงื่อนไขด้านคุณธรรม คือ การมีน้ำใจ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักแบ่งปัน เสียสละ มีคุณธรรม จริยธรรมที่ดี ยึดประโยชน์ส่วนรวม และเงื่อนไขด้านความรู้ คือ รู้จักค้นคว้าศึกษาเรียนรู้ เพื่อนำมาทดลองปฏิบัติ ให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่จะนำไปปฏิบัติใช้ในชุมชน

1.2.2 ทรัพยากร

ทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมในชุมชนที่ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย คือ

(1) ในแต่ละชุมชนส่วนใหญ่บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างดี ทั้งนี้บุคลากรเหล่านี้มีความสนใจและให้ความสำคัญกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในชุมชนและเป็นคณะกรรมการในชุมชนด้วย

(2) ชุมชนส่วนใหญ่จะได้รับการงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐแต่บางหมู่บ้านไม่ได้รับการสนับสนุน แต่ก็มีการบริหารจัดการงบประมาณในชุมชนโดยการระดมทุนจากชุมชนเพื่อนำเงินมาดำเนินกิจกรรมในชุมชน

(3) เครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันไป ซึ่งขึ้นอยู่กับกิจกรรมของแต่ละหมู่บ้านที่ใช้เครื่องมืออุปกรณ์ในการดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยบางหมู่บ้านเพียงพอที่ใช้ในการดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน แต่บางหมู่บ้านก็ไม่เพียงพอ แต่ชุมชนก็มีวิธีที่สามารถแก้ปัญหาในเรื่องดังกล่าวได้

(4) สถานที่ที่เป็นศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนนั้นเป็นศูนย์การเรียนรู้ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ของชุมชนที่สามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้ ซึ่งศูนย์การเรียนรู้มีคณะกรรมการดูแลรับผิดชอบ ส่วนพื้นที่ที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรม และพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้สามารถรองรับการศึกษางานได้ของคนภายนอก

1.2.3 ความผูกพันและความยอมรับ

การความผูกพันและความยอมรับของคนในชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่มีความผูกพันและยอมรับซึ่งผู้นำชุมชนเป็นผู้จุดประกายความคิดและเป็นผู้ปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่าง จน

ทำให้คนในชุมชนหันมาปฏิบัติตาม ซึ่งส่งผลให้เกิดความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆภายในชุมชนเป็นอย่างดี

1.2.4 โครงสร้างการทำงาน

โครงสร้างการทำงานของชุมชนทั้งหมดมีโครงสร้างการทำงานที่คล้ายคลึงกัน ที่ได้แบ่งความรับผิดชอบตามโครงสร้างการทำงานในการรับผิดชอบในการทำงานที่ประกอบด้วย ประธาน โครงการ รองประธาน โครงการ คณะกรรมการ เหนือญญิก และเลขานุการ ที่เชื่อมโยงการทำงานในชุมชน

1.2.5 ภาวะผู้นำ

ส่วนใหญ่ผู้นำในชุมชนมีความเป็นภาวะผู้นำชุมชนที่มีรูปแบบประชาธิปไตย ที่มีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ในการบริหารงาน นำไปสู่การสร้างแรงจูงใจให้กับคนในชุมชนโดยการให้กำลังใจ ให้คำแนะนำ และมีการติดตามผลการดำเนินงานในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

1.2.6 การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชน

สำหรับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จะให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดีในการที่จะช่วยกันพัฒนาหมู่บ้านหรือเมื่อมีการประชุมประชาคมกันทุกเดือนในเรื่องของการร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมกันวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

1.2.7 การจัดกิจกรรมในชุมชน

ในการจัดกิจกรรมในชุมชนทั้งหมด ผู้นำในชุมชนได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติที่เน้น 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ที่เน้นความพอเพียง และผู้นำมีส่วนสำคัญในการควบคุมกำกับการดำเนินงานให้เป็นไปตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และได้มีระบบการติดตามและตรวจสอบการดำเนินงานต่างๆภายในชุมชนแล้วนำผลที่ได้รับมาประชุมปรึกษาหารือ ร่วมกัน โดยใช้เวทีประชาคมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน

1.2.8 การสนับสนุนจากองค์กรอื่นๆ

ชุมชนทั้งหมด ส่วนใหญ่ มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ หรือให้ความรู้กับคนในชุมชน เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สำนักงานเกษตรอำเภอ กรมพัฒนาชุมชนจังหวัด กรมประมงจังหวัด เป็นต้น นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายกับภาคเอกชนมีส่วนน้อย มีเพียงบางชุมชนเท่านั้นที่มีการสร้างเครือข่ายกับเอกชน

1.2.9 การกำหนดกิจกรรมภารกิจ การมอบหมายงาน และกระบวนการคิดต่อสื่อสาร

ชุมชนส่วนใหญ่จะมีการมอบหมายงานกันเป็นลำดับขั้นตอน กล่าวคือ ผู้นำจะมอบหมายให้คณะกรรมการหมู่บ้านหรือผู้นำกลุ่มเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินงาน และมีผู้นำจะมอบหมายให้คนในชุมชนโดยตรงตามความเหมาะสมของงาน ส่วนการถ่ายทอดการทำงานจะมี 2 ลักษณะคือ 1) การถ่ายทอดจากประธานสู่คณะกรรมการ เมื่อประธานได้รับความรู้มา อันดับแรกจะถ่ายทอดให้กับคณะกรรมการหมู่บ้านก่อน แล้วจึงนำความรู้ที่ได้รับไปลองปฏิบัติ 2) การถ่ายทอดจากประธานสู่สมาชิกในชุมชน เมื่อประธานได้ถ่ายทอดความรู้ให้กับคณะกรรมการแล้ว ก็นำความรู้มาถ่ายทอดต่อให้กับชาวบ้านในที่ประชุม

1.2.10 ผลการดำเนินงาน โครงการหรือกิจกรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ชุมชนส่วนใหญ่มีผลการดำเนินงานที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพที่ดีจากการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชนส่งผลให้คนในชุมชนรู้จักการพึ่งพาตนเอง รู้จักการต่อยอดกิจกรรมหรือโครงการเดิมที่มีอยู่ และการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ได้มีบทบาทในการทำกิจกรรมต่างๆภายในชุมชน มีการส่งเสริมให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม และทำให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สังเกตได้จากหนี้สินลดลง มีเงินออมเพิ่มขึ้น

1.3 การศึกษาแนวทางการนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติชุมชนพอเพียงในมิติต่างๆ : กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง

ในส่วนที่สามเป็นการศึกษาแนวทางการนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติชุมชนพอเพียงในมิติต่างๆ : กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง โดยสรุปเชิงเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างในแนวทางการนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติชุมชนพอเพียงในมิติต่างๆ จำนวน 18 หมู่บ้าน/ชุมชน ใน 9 จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง พบว่า ชุมชนพอเพียงทั้ง 18 ชุมชน เน้นการพึ่งพาตนเองของคนในชุมชน ที่มีจุดเน้นในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข โดยใช้หลักความพอประมาณในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งเป็นการได้เรียนรู้ความพอดี ไม่มากเกินไป และก็ไม่น้อยเกินไป และไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่โลภมาก รู้จักประหยัด อุดหนุน ซึ่งเป็นแนวทางการปฏิบัติของคนในชุมชน ที่อาศัยหลักความมีเหตุผลที่ดีในการตัดสินใจอย่างมีสติในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่างๆด้วยความรอบคอบและอย่างระมัดระวัง ที่นำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในการวางแผนการดำเนินงานและมีการเตรียมการไว้ล่วงหน้าที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงกับสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งอาศัยหลักความรู้ หลักวิชาการต่างๆที่เป็นองค์ความรู้ที่สร้างขึ้นที่จะช่วยแก้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆที่จะเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาด้วยความรอบรู้ รอบคอบอย่างระมัดระวังที่ใช้สติในการดำเนินงานตลอดจนใช้หลักคุณธรรมและจริยธรรมที่ใช้ในการ

ดำเนินการที่เกิดความร่วมมือของคนในชุมชนด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ด้วยความเมตตา ในการบริหารจัดการในชุมชนที่ก่อให้เกิดความยุติธรรม โปร่งใส ด้วยความเสมอภาคของคนในชุมชนที่นำไปสู่ความรักความสามัคคีที่เป็นเป้าหมายที่จะทำให้คนในชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆในชุมชนที่สะท้อนถึงความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียง : กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง เป็นโครงการย่อยที่ 2 จากแผนงานวิจัย โครงการวิจัยเชิงบูรณาการ การนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียง: กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ การศึกษากระบวนการ การนำเศรษฐกิจพอเพียง ไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียง: กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง และมีวัตถุประสงค์เฉพาะ 2 ข้อ คือ 1) การศึกษากระบวนการ การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียง: กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง และ2) การถ่ายทอดกระบวนการ การนำเศรษฐกิจพอเพียง ไปปฏิบัติ และผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียงในแต่ละมิติ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 การศึกษากระบวนการ การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียง: กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง

ในการศึกษากระบวนการ การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียงนั้น คณะผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกชุมชนจากตัวชี้วัดที่สร้างขึ้น และนำผลการสำรวจชุมชนพอเพียงมาเป็นเกณฑ์แบ่งมิติของการศึกษาในครั้งนี้ โดยแบ่งเป็น 2 มิติ ได้แก่ ชุมชนมิติสังคม และชุมชนมิติเศรษฐกิจ ซึ่งผลการดำเนินกิจกรรมของชุมชนพอเพียง มีรายละเอียด ดังนี้

ชุมชนในมิติสังคมมีผลการศึกษากระบวนการ การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียงมิติสังคม ดังนี้

2.1.1 จุดเริ่มต้นหรือที่มาของหมู่บ้าน/ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนมิติสังคมคิดส่วนใหญ่ มีระบบโครงสร้างพื้นฐานในชุมชนยังขาดการพัฒนาที่ดีเท่าที่ควร ซึ่งชุมชนในมิติสังคมส่วนใหญ่ได้เริ่มเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไปตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยยังไม่มีความรู้ความเข้าใจว่าสิ่งที่ตนเองปฏิบัติกันอยู่นั้นเป็นเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งโดยส่วนใหญ่ชุมชนจะประสบปัญหาในการประกอบอาชีพที่นำไปสู่การเกิดภาวะหนี้สินพึ่งตนเองไม่ได้ ทำให้คนในชุมชนมาประชุมปรึกษาหารือเพื่อหาทางออกร่วมกัน แม้ว่าช่วงเริ่มต้นยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ต่อมาเมื่อหน่วยงานภาครัฐเข้ามาส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ชาวบ้านเริ่มให้ความ

สนใจเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจัง โดยการริเริ่มของชาวบ้านเกิดจากการรับฟังพระราชดำริของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ใหญ่บ้านเอง หลังจากที่ได้ไปประชุมมา ก็จะมาแนะนำโครงการต่างๆ ที่เข้ามาให้ชาวบ้านฟัง แล้วช่วยกันคิดว่าจะทำอะไร จากหลากหลายความคิดเห็นเอามารวมกัน แล้ว พิจารณาจากความสามารถที่คนในชุมชนจะสามารถกระทำได้ ชุมชนจึงรู้จักคำว่า “เศรษฐกิจ พอเพียง” เศรษฐกิจพอเพียง จึงเริ่มเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างจริงจังใน การดำเนินชีวิตจนเกิดการยอมรับและปฏิบัติต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนี้

2.2.2 กระบวนการเรียนรู้ ชุมชนมิติสังคมได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ทั้งภายในและ ภายนอกชุมชนกล่าวคือ กระบวนการเรียนรู้ภายในเกิดจากการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองจากการลอง ผิดลองถูกในการปฏิบัติ แล้วอาศัยเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการประชุมประจำเดือนที่ผู้นำชุมชนจะ นำองค์ความรู้จากภายนอกมาต่อบอกให้คนในชุมชนและคนในชุมชนเองก็แลกเปลี่ยนปัญหาจาก การปฏิบัติในที่ประชุม จากนั้นช่วยกันวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขร่วมกัน ส่วนการเรียนรู้จาก ภายนอกคือ จากสื่อ โฆษณา ประชาสัมพันธ์ การอบรมศึกษาดูงานจากชุมชนที่ปฏิบัติจนประสบ ผลสำเร็จแล้ววิเคราะห์ตนเอง

2.2.3 การถ่ายทอดความรู้ ผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชนใช้วิธีการเชิญชวนให้คนใน ชุมชนปฏิบัติกันเองซึ่งตัวผู้นำเองก็ได้ปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่างด้วย เมื่อถึงกำหนดการประชุม ประจำเดือน วิธีการที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้ก็คือ การบอกกล่าวข้อมูลข่าวสารที่เป็นประ โยชน์ต่อ คนในชุมชนให้ทดลองปฏิบัติตาม และผ่านเวทีประชาคมของหมู่บ้าน และการประชาสัมพันธ์ผ่าน เสียงตามสายของหมู่บ้าน หรือการติดประกาศประชาสัมพันธ์ในชุมชน

2.2.4 การสื่อสาร ในชุมชน ซึ่งชุมชนมิติสังคมได้ใช้รูปแบบการสื่อสารของชุมชน แบบ 2 ทาง ที่เป็นลักษณะแบบเป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการ คือ เป็นการสื่อสารที่สามารถที่ จะโต้ตอบกันได้ ซึ่งทุกเดือนของชุมชนจะมีการประชุมประจำเดือนที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน สำหรับวิธีการสื่อสารกันของคนในชุมชน โดยส่งผ่านข้อมูลต่างๆ โดยใช้ วิธีการเล่าให้ฟังแบบปากต่อปาก และเชิญชวนให้ไปดูพื้นที่จริง เพื่อให้เห็นภาพของการปฏิบัติและ ผลของความสำเร็จที่เกิดจากการปฏิบัติ นอกจากคนในชุมชนสื่อสารกันเองแล้ว เมื่อถึงกำหนด ประชุมประจำเดือน ผู้นำชุมชนก็จะยกตัวอย่างให้บุคคลอื่นๆ ในชุมชนได้รับรู้ และหาใครสนใจก็ สามารถทดลองปฏิบัติตามได้

2.2.5 การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ชุมชนมิติสังคมส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม และประสบปัญหาต่างๆจากการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นปัญหา หนี้สิน ปัญหาสารเคมีและปัญหาผลผลิตตกต่ำ ฯลฯ จึงทำให้คนในชุมชนมาประชุมร่วมกัน เพื่อ วิเคราะห์หาสาเหตุ และหาทางออกร่วมกันของคนในชุมชนเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าวที่ประสบ โดยที่

เริ่มจากการทดลองปฏิบัติ โดยลองผิดลองถูกไปเรื่อยๆจนเกิดผลของการปฏิบัติที่สามารถช่วยแก้ไข
ปัญหาได้

2.2.6 การสร้างแรงจูงใจ ใช้วิธีการนำผลสำเร็จจากการปฏิบัติของครัวเรือนที่ประสบ
ความสำเร็จมาเป็นต้นแบบ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้คนอื่นๆในชุมชน และมอบรางวัลแห่งความสำเร็จ
สิ่งนี้ก็เป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องอีกรูปแบบหนึ่ง แรงจูงใจอีกประการ
หนึ่งคือ การศึกษาดูงานจากภายนอก ที่ช่วยสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
ให้กับคนในชุมชน ก็ถือเป็นแรงจูงใจอีกอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้น ณ ปัจจุบันนี้

2.2.7 การดำเนินโครงการ/กิจกรรม กล่าวคือ มีการดำเนิน โครงการ/กิจกรรมตาม
ศักยภาพและความสามารถของคนในชุมชนที่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนที่เน้น
3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือ

ความพอประมาณ รู้จักใช้ความพอประมาณในการดำเนินกิจกรรม โดยรู้จักการประมาณ
ตนเอง ที่มีจุดเริ่มต้นจากจุดเล็กๆและขยายผลไปหาจุดใหญ่ในการพัฒนาชุมชน ที่มองจากภายในสู่
ภายนอกที่ใช้ศักยภาพของชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักของความพอเพียงเป็นสำคัญ

ความมีเหตุผล รู้จักใช้หลักเหตุและผลในการดำเนินกิจกรรม ใช้ข้อมูลของชุมชนในการ
วิเคราะห์ และตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันผ่านเวทีประชาคม
ของหมู่บ้าน เพื่อหาข้อสรุปที่เป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมในชุมชนที่เกิดจากการมีส่วนร่วม
ของคนในชุมชนในการร่วมตัดสินใจ ร่วมรับรู้ ร่วมวางแผน และร่วมกันรับผิดชอบ

การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี รู้จักใช้การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ที่เริ่มจากการวางแผนที่ดีและมีการ
เตรียมการที่ดีโดยการพัฒนาดคนในชุมชนให้มีประสิทธิภาพ กล่าวคือ ส่งเสริมจิตสำนึกของความเป็น
เจ้าของ การเสียสละ ความมีน้ำใจ ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

ความรู้ รู้จักใช้หลักวิชาความรู้ต่างๆที่มีในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆในการดำเนิน
กิจกรรมในชุมชน โดยการพัฒนากระบวนการเรียนรู้จากศูนย์เรียนรู้ในชุมชน และพัฒนาองค์ความรู้
ของคนในชุมชน โดยการศึกษาดูงานในหมู่บ้านอื่นประกอบกับการปฏิบัติด้วยตนเองเป็นสำคัญ
ตลอดจนการได้รับความรู้จากหน่วยงานภายนอก เพื่อนำมาปฏิบัติใช้ในชุมชนให้เกิดประ โยชน์
สูงสุด

คุณธรรม รู้จักใช้หลักคุณธรรม และจริยธรรมในการดำเนินกิจกรรมในชุมชนด้วยความ
รอบรู้ รอบคอบ อย่างมีสติ ด้วยความเสมอภาคในชุมชน โดยยึดหลักของความยุติธรรมในการบริหาร
จัดการในหมู่บ้าน ปฏิบัติด้วยความโปร่งใส ที่สามารถตรวจสอบได้ การมีน้ำใจกับผู้อื่น แบ่งปัน
ระหว่างกัน ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน

2.2.8 การติดตามผล ชุมชนมีรูปแบบการติดตามผลการดำเนินกิจกรรมในชุมชน โดยเริ่มจากการจัดตั้งคณะกรรมการที่จะทำหน้าที่ติดตามผล หลังจากนั้นวางแผนการติดตามประเมินผล โดยอาจจะมีรูปแบบการติดตามผล โดยแบ่งเป็น 3 เดือนครั้ง 6 เดือนครั้งหรือปีละครั้ง ซึ่งการติดตามผลอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้การดำเนินโครงการ/กิจกรรมของชุมชน ตลอดจนการให้คำปรึกษามีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.2.9 ปัจจัยและเทคนิคที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนมีเทคนิคความสำเร็จในการปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ การพัฒนาคนให้มีจิตสำนึก เปลี่ยนวิธีคิดและสร้างความเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกันก่อนถึงจะขับเคลื่อนการพัฒนาได้ จากนั้นให้ความสำคัญและสร้างการยอมรับผู้นำที่มีความมุ่งมั่น แกร่งขัน อดทน เสียสละเพื่อชุมชน โดยแท้จริง เมื่อมีโครงการ/กิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็กิจกรรมของชุมชนเองหรือเป็กิจกรรมของหน่วยงานราชการ ก็เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างเต็มใจและมาจากความรักใคร่กลมเกลียวกัน สามัคคี เอื้ออาทร ตลอดจนทุนทางสังคมทุนทางวัฒนธรรมที่ชุมชนสร้างและรักษามา ยาวนาน ซึ่งผลจากการดำเนินโครงการ/กิจกรรม ก็ช่วยให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ช่วยค้นหาและแสวงหาคำความรู้ใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน อีกทั้งประสานความร่วมมือกับกลุ่ม/เครือข่ายทั้งภายในและภายนอก และสร้างจุดยืนที่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชน ชุมชนพึ่งพาตนเองได้บนพื้นฐานทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมไม่ว่าจะมีโครงการ/กิจกรรมอะไร ชุมชนก็สามารถขับเคลื่อนไปได้ด้วยความราบรื่น โดยคนในชุมชนและเพื่อคนในชุมชนเป็สำคัญ

2.2.10 สิ่งทีสะท้อนถึงความสำเร็จ คือ มีสภาพทางสังคมดีขึ้น กล่าวคือ คนในชุมชนสามารถลดรายจ่าย ลดภาวะหนี้สินอยู่อย่างพอเพียงด้วยความพอประมาณ รู้จักวางแผนการใช้จ่าย สร้างวินัยในการออม เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับตนเองและชุมชน มีเหตุผลในการใช้จ่ายเงินและการกู้ยืม ส่งผลให้อัตราการกู้ยืมลดลง เกิดการพัฒนาด้านจิตใจ กล่าวคือ มีคุณธรรมความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มากขึ้น สุขภาพดีขึ้นทั้งด้านร่างกายและจิตใจจากการลดการใช้สารเคมี มีความรู้และพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง ยังผลให้สภาพสังคมดี ไม่มีปัญหา คุณภาพชีวิตดีขึ้น ทั้งรายได้และความเป็นอยู่ ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ ความหลากหลายทางชีวภาพกลับคืนมาสู่ชุมชน

2.2.11 ทิศทางหรือแนวทางในการพัฒนาชุมชนต่อไปในอนาคตชุมชน โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (3 ห่วง 2 เงื่อนไข) ในการดำเนินชีวิตต่อไปอย่างต่อเนื่องในการขับเคลื่อนกิจกรรม และพยายามทำแผนโดยอาศัยการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นจากคนในชุมชนให้มากที่สุด เพื่อตอบสนองการแก้ปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนให้มากที่สุด รวมทั้งพยายามบูรณาการแผนชุมชนให้สอดคล้องกับแผนตำบล ตลอดจนการดำเนินกิจกรรมโดยยึดหลัก

ทุนทางสังคมมาเป็นส่วนสำคัญ พัฒนาตนเองด้วยการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องแล้วนำมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์ สุจริตต่อตนเองและสังคม ดำเนินกิจกรรมตามความต้องการและรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชนก่อน กำหนัดถึงศักยภาพและความสามารถของคนในชุมชนเป็นสำคัญ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง และแก้ไขปัญหาค่าที่ชุมชนประสบอยู่ได้วางแผนการดำเนินชีวิตและการใช้จ่าย เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับครอบครัวและชุมชน เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตและสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนให้กับชุมชน

ชุมชนในมิติเศรษฐกิจมีผลการศึกษาระบบการ การนำเศรษฐกิจพอเพียง ไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียงมิติเศรษฐกิจ ดังนี้

(1) จุดเริ่มต้นหรือที่มาของหมู่บ้าน/ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนมิติเศรษฐกิจส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเริ่มจากความไม่รู้ และหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งส่วนใหญ่มีสาเหตุการเปลี่ยนแปลงมาจากการประกอบอาชีพ คือวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน แต่ความสำคัญของการอยู่รอดคือการสร้างรายได้จากการประกอบอาชีพ ซึ่งผลจากการประกอบอาชีพนำมาซึ่งปัญหาภาวะหนี้สิน ผลผลิต ผลิตภัณฑ์ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในครัวเรือน นำมาซึ่งปัญหาหนี้สินตามมา คนในชุมชนจึงร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาจากการประกอบอาชีพ แล้วสร้างแนวคิดให้เป็นแรงกระตุ้นต่อตนเอง และต่อมาได้มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง จึงทำให้คนในชุมชนรู้จักคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” แล้วค่อยเรียนรู้ โดยการลองผิดลองถูก จนมีประสบการณ์และได้เชิญชวนคนในหมู่บ้านได้ปฏิบัติตามกัน จนได้รับการยอมรับและได้รับรางวัลจากหน่วยงานภาครัฐว่าเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

(2) กระบวนการเรียนรู้ ชุมชนมิติเศรษฐกิจมีกระบวนการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกกล่าวคือ กระบวนการเรียนรู้ภายในเกิดจากการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองจากการปฏิบัติแบบลองผิดลองถูก เพื่อค้นพบแนวทางของตนเองที่จะแก้ปัญหา แล้วอาศัยเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการประชุมประจำเดือนที่ผู้นำชุมชนจะนำองค์ความรู้จากภายนอกมาบอกต่อให้คนในชุมชนได้รับรู้ร่วมกัน รวมทั้งคนในชุมชนเองก็แลกเปลี่ยนปัญหาจากการปฏิบัติในที่ประชุม ก็จะส่งผลให้ได้เทคนิคของการปฏิบัติเป็นความรู้ด้วย จากนั้นช่วยกันวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขร่วมกัน นอกจากนี้ยังได้รับการเรียนรู้จากปราชญ์ชุมชนอีกด้วย ส่วนการเรียนรู้จากภายนอกคือ จากสื่อ โฆษณา ประชาสัมพันธ์ การอบรมศึกษาดูงานจากชุมชนที่ปฏิบัติจนประสบผลสำเร็จแล้ววิเคราะห์ตนเอง

(3) การถ่ายทอดความรู้ ชุมชนมิติเศรษฐกิจมีรูปแบบและวิธีการในการถ่ายทอดความรู้ คนในชุมชนอาศัยการเล่าสู่กันฟังแบบปากต่อปาก แล้วชวนกันไปดูในแต่ละครัวเรือนว่าสิ่งนี้เมื่อปฏิบัติมันเกิดผลอย่างไร ขณะเดียวกัน ผู้นำก็ใช้วิธีการปฏิบัติในครัวเรือนของคนให้คนใน

ชุมชนที่เดินผ่านไปผ่านมาได้เห็นเป็นแบบอย่างแก่คนในชุมชน หากใครสนใจก็จะเดินเข้ามาขอคำปรึกษา ส่วนการศึกษาดูงานจากภายนอก แม้ว่าจะไม่ได้ไปครบทุกคน แต่คนที่เป็นตัวแทนของชุมชนก็จะนำความรู้ที่ได้มาถ่ายทอดให้เพื่อนบ้านฟัง ทั้งในที่ประชุมประจำเดือนหรือแม้กระทั่งการเดินทางไปมาหาสู่กันในแต่ละวัน ซึ่งการศึกษาดูงานก็เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่เปิดโอกาสและวิถีชีวิตที่ทำให้ชุมชนได้มีโอกาสถ่ายทอดความรู้จากชุมชนของตนเองให้ชุมชนอื่นได้รับรู้ และรับการถ่ายทอดความรู้เข้าสู่ชุมชนตนเอง หากเป็นประโยชน์ก็นำไปปฏิบัติใช้ได้อีกด้วย

(4) การสื่อสารในชุมชน ชุมชนมิติเศรษฐกิจมีรูปแบบการสื่อสารในชุมชน โดยแบ่งเป็น 2 ทาง โดยชุมชนในมิติเศรษฐกิจก็มีวิธีการสื่อสารที่ไม่แตกต่างกับมิติสังคมคือ ใช้วิธีการเชิญชวนให้ทดลองปฏิบัติ ซึ่งจะต้องมาจากความสมัครใจ ใครอยากทดลองทำอะไรก็ให้ลองทำ และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนก็เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่เป็นแหล่งสื่อสารสำหรับชุมชนและบุคคลภายในและภายนอก ส่วนกิจกรรมที่บ่งบอกถึงการสื่อสารด้านเศรษฐกิจพอเพียง ดังกรณีของบ้านดงสระแก้วที่มีการใช้รูปแบบการสื่อสาร โดยใช้กิจกรรม การรณรงค์และกิจกรรมอื่นๆที่สามารถชักจูงคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม นอกจากคนในชุมชนสื่อสารกันเองแล้ว เมื่อถึงกำหนดประชุมประจำเดือน ผู้นำชุมชนก็จะยกตัวอย่างให้บุคคลอื่นๆในชุมชนได้รับรู้ และมอบรางวัลแก่ชุมชนที่ประสบความสำเร็จแล้วให้บุคคลนั้น บอกถึงความสำเร็จของตนเองให้คนอื่นๆในชุมชนรับทราบโดยทั่วกัน

(5) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกิดจากการประสบปัญหาจากการประกอบอาชีพ เมื่อนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาทดลองแก้ไขปัญหา แล้วสามารถแก้ไขปัญหาก็จริง และยังสามารถลดรายจ่าย ลดต้นทุนจากกระบวนการผลิตได้อีกด้วย ก็เกิดการยอมรับและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการผลิตของตนเองโดยปริยาย เช่น ประสบปัญหาเรื่องหนี้สิน เมื่อทดลองทำบัญชีครัวเรือน แล้วพบว่าสามารถวิเคราะห์ตนเองได้ วางแผนการใช้จ่ายเงินได้ หนี้สินลดลง จากนั้นมาก็จะทำบัญชีครัวเรือนตลอด เพื่อจะได้ไม่กลับไปประสบปัญหาดังกล่าวซ้ำอีก เป็นต้น จากความสำเร็จที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ก็คือ การเรียนรู้แล้วเกิดการยอมรับและปฏิบัติตามนั่นเอง ความสำเร็จต่างๆก็จะมีการบอกต่อกัน เพื่อเป็นการขยายผลต่อไป

(6) การสร้างแรงจูงใจ ชุมชนในมิติเศรษฐกิจก็มีรูปแบบการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่ต่างจากชุมชน ในมิติสังคม กล่าวคือ วิถีชีวิตของแต่ละชุมชนนั้น ดำรงอยู่ด้วยการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา ทำสวน เมื่อประสบปัญหาจากการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต จึงทำให้ต้องวิเคราะห์ตนเอง เพื่อหาทางออกของปัญหา แล้วนำไปทดลองปฏิบัติจนสามารถแก้ไขปัญหาก็ได้อย่างเป็นรูปธรรม ขณะเดียวกันก็เห็นครัวเรือนที่ประสบผลสำเร็จมีรายได้เพิ่มขึ้น คุณภาพชีวิตดีขึ้น แม้กระทั่งมีการประชุมประจำเดือน ผู้นำชุมชนก็ยังยกย่องครัวเรือนที่ประสบความสำเร็จให้รับรู้ และเห็นถึงรายได้ที่เพิ่มขึ้น และได้รับการยอมรับจากภายนอก ก็เป็น

แรงจูงใจให้ต้องการที่จะประสบความสำเร็จ และเป็นที่ยอมรับของชุมชนบ้าง จึงนำไปปฏิบัติใช้ และเกิดการยอมรับ เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการแก้ไขปัญหามีรายได้ที่เพิ่มขึ้น

(7) การดำเนินโครงการ/กิจกรรมที่นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือ

ความพอประมาณ รู้จักใช้ความพอประมาณในการดำเนินกิจกรรม โดยรู้จักความพอดี ไม่ใหญ่โตเกินไป ไม่กู้ยืมเงินจากภายนอกมาดำเนินกิจกรรมและจะไม่ทำกิจกรรมที่ใหญ่เกินกำลังความสามารถตนเอง พร้อมกันนั้นก็ใช้ทรัพยากรที่มีในชุมชนอย่างรู้คุณค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด

ความมีเหตุผล รู้จักใช้หลักเหตุและผลในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการในชุมชนที่เริ่มต้นจากการกระบวนกรมีส่วนร่วมของคนในชุมชน กล่าวคือ ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน และร่วมรับผลประโยชน์ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี รู้จักการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ที่เริ่มจากการวางแผนที่ดีและมีการเตรียมการที่ดีโดยการพัฒนาคนในชุมชนให้มีประสิทธิภาพ กล่าวคือ ชุมชนได้วางแผนและเตรียมการภายในชุมชน โดยมีวิสัยทัศน์ของหมู่บ้านที่ชัดเจน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหมู่บ้าน

ความรู้ รู้จักใช้หลักวิชาความรู้ต่างๆที่มีในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆในการดำเนินกิจกรรมในชุมชน ชุมชนใช้หลักการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นสำคัญ และสร้างองค์ความรู้ใหม่เสมอจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และเรียนรู้จากปราชญ์ในชุมชน รวมทั้งการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองแล้วนำมาปฏิบัติ ปรับประยุกต์ในชุมชน

คุณธรรม รู้จักใช้หลักคุณธรรม และจริยธรรมในการดำเนินกิจกรรมในชุมชนด้วยความเสมอภาคในชุมชน โดยยึดหลักโดยใช้หลักความซื่อสัตย์ ความโปร่งใส ในลักษณะการกระจายอำนาจ ทำงานร่วมกัน ทุกคนมีส่วนร่วมกันรับผิดชอบสิ่งที่จะเกิดขึ้นในชุมชน

(8) การติดตามผล ชุมชนมีมติเศรษฐกิจมีรูปแบบการติดตามผลโดยใช้วิธีการประชุมประจำเดือน โดยจะยึดแผนชุมชนเป็นหลักในการติดตามประเมินผลว่าโครงการใดดำเนินไปแล้ว โครงการใดยังไม่ได้ดำเนินการ และมีปัญหา อุปสรรคอย่างไร ส่วนโครงการที่ดำเนินมาแล้วเกิดผลกระทบทางบวกและทางลบต่อชุมชนหรือผู้ปฏิบัติหรือไม่ แล้วจะมีวิธีการต่อยอดโครงการ/กิจกรรมนั้นๆได้อย่างไร ที่จะทำให้ชุมชนสามารถเดินหน้ากิจกรรมต่อไปได้ โดยระดมความคิดเห็นจากคนในชุมชนที่ร่วมกันปฏิบัติมา เพื่อปรับปรุงพัฒนาแผนชุมชนต่อไป นอกจากนี้ บางชุมชนอาจจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแลโดยเฉพาะอีกชั้นหนึ่ง เพื่อการพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพ และบางชุมชนก็อาศัยคนในชุมชนดูแลตรวจสอบ ติดตามกันเองในเบื้องต้นก่อน แล้วติดตามผลจากการสรุปผลประจำปีอีกครั้งหนึ่ง โดยอาจจะมีรูปแบบการติดตามผลหลากหลาย อาทิ

เช่น 6 เดือนครั้งหรือปีละครั้ง ขึ้นอยู่กับการตกลงกันของคณะกรรมการและคนในชุมชน ซึ่งการติดตามผลที่ต่อเนื่อง ทำให้ครัวเรือนปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจนเกิดความเคยชินและยึดถือเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตโดยปริยาย

(9) ปัจจัยและเทคนิคที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน ซึ่งชุมชนมิติเศรษฐกิจมีการพัฒนาเริ่มจากเปลี่ยนวิถีคิดคนในชุมชนให้มีความพร้อมในการพัฒนาตนเองและพัฒนาชุมชน ส่งเสริม กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดเวลา และการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งภายในและภายนอก รวมทั้งการศึกษาดูงาน โดยอาศัยโครงการ/กิจกรรมจึงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และสร้างการมีส่วนร่วม ทั้งร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผลประโยชน์ และสร้างให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ขณะเดียวกันผู้นำชุมชนเองก็มีความมุ่งมั่นที่จะขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน มีความมุ่งมั่น เสียสละ และเข้มแข็ง สร้างระบบบริหารจัดการที่ดี มีกลไกที่ชัดเจนในการทำงาน พัฒนาชุมชนตามแนวทางของแผนชุมชน ตลอดจนสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอก เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน ซึ่งก็ทำให้เกิดการพัฒนาความรู้มีองค์ความรู้และเกิดการสร้างสรรค์ เทคนิค นวัตกรรมใหม่ๆที่จะช่วยนำมาใช้ในการต่อยอดหรือสร้างสรรค์กิจกรรมอย่างต่อเนื่องและเป็นประโยชน์ต่อชุมชน อีกทั้งยังตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง ชุมชนพึ่งพาตนเองได้

(10) สิ่งที่สะท้อนความสำเร็จ ซึ่งชุมชนมิติเศรษฐกิจสามารถมีองค์ความรู้เพิ่มขึ้นจากการหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ ที่สามารถแก้ปัญหาและนำมาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพต่อไป ช่วยสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้น ลดภาระหนี้สินลง มีเงินออมก่อนใช้จ่ายมีการวางแผนการใช้จ่ายอย่างรอบคอบ วิเคราะห์ผลได้ผลเสียด้านการลงทุนประกอบอาชีพ วัตถุประสงค์ที่สามารถผลิตเองและใช้ในการประกอบอาชีพได้ก็ผลิตเอง เพื่อลดต้นทุนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเองด้วยการพยายามลดการใช้สารเคมีที่ละน้อย ผสมผสานกับการใช้สารชีวภาพ เพื่อสุขภาพที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ ตลอดจนการฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ตามวิถีชีวิตดั้งเดิมอีกครั้ง นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น ยกกระตือรือร้นการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ตามศักยภาพของชุมชน ซึ่งสิ่งที่สะท้อนความสำเร็จสูงสุดของชุมชนที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ก็คือ การได้รับรางวัลต่างๆ และการได้รับการยอมรับจากภายนอกก็ถือเป็นความสำเร็จสูงสุดของชุมชนที่ร่วมกันสร้างและต้องช่วยกันรักษาเอาไว้ให้อยู่ต่อไป

(11) ทิศทางหรือแนวทางในการพัฒนาชุมชน ชุมชนมิติเศรษฐกิจมีแนวทางการลดใช้สารเคมีในการผลิตเกิดโทษหลายอย่างต่อร่างกาย ชุมชนจึงตั้งเป้าหมายที่จะจัดตั้งกองทุนเพื่อ

เป็นสวัสดิการด้านสุขภาพ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เป็นระบบผ่านรูปแบบการจัดการความรู้กับเครือข่ายทั้งภายในและภายนอก ตลอดจนพัฒนาระบบชลประทานและระบบสาธารณสุขไปรษณีย์พื้นฐานให้เอื้อต่อการประกอบอาชีพ เพื่อสร้างรายได้และผลตอบแทนที่คุ้มค่าต่อการปฏิบัติ แต่อย่างไรก็ตาม ชุมชนก็ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่ พร้อมทั้งขับเคลื่อนโครงการ/กิจกรรมบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนในทุกๆ ขั้นตอน ชีววิถีเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต มีคุณธรรมและความซื่อสัตย์ต่อตนเองและส่วนร่วม โดยเฉพาะการลดการใช้สารเคมีในการประกอบอาชีพ กินทุกอย่างที่ปลูก และปลูกทุกอย่างที่กิน เหลือจากบริโภคจึงนำไปจำหน่าย สร้างรายได้ให้กับตนเองและชุมชน ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดที่ชุมชนร่วมกันตั้งไว้

และเมื่อนำผลการเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียงทั้ง 2 มิติ พบว่า

ชุมชนมิติสังคมมีวิธีการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติที่เน้นการลงมือทำที่มีจุดเริ่มต้นจากผู้นำปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่าง แล้วเริ่มถ่ายทอดให้กับคนในชุมชน โดยมีศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน และสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชนที่เป็นต้นทุนทางสังคม ส่วนชุมชนมิติเศรษฐกิจวิธีการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติที่เน้นการสร้างรายได้ในชุมชนที่เกิดจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชนที่จะสร้างงาน สร้างอาชีพที่นำไปสู่การมีรายได้ของคนในชุมชน

2.2 การถ่ายทอดกระบวนการ การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ และผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียงในแต่ละมิติ

ในส่วนที่สองเป็นการถ่ายทอดกระบวนการ การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ และผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียงในแต่ละมิติ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนามโดยการสนทนากลุ่ม ซึ่งสรุปผลโดยแบ่งออกเป็น 2 มิติ คือ ชุมชนมิติสังคม และชุมชนมิติเศรษฐกิจ มีรายละเอียดดังนี้

ในการถ่ายทอดกระบวนการ การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ และผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียงในมิติสังคม พบว่า

2.2.1 องค์ความรู้ที่ได้จากการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชน ซึ่งชุมชนมิติสังคมได้ยึดรูปแบบการดำเนินชีวิตตามหลักความพอเพียงให้เกิดเป็นรูปธรรมที่ช่วยให้เกิดการเชื่อมโยงองค์ความรู้กับการปฏิบัติใช้ ทำให้การดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพที่ดีขึ้น ที่สามารถวิเคราะห์เป็น ฐานภูมิองสภาพปัญหาจากภายในชุมชนก่อนเป็นอันดับแรก แล้วใช้องค์ความรู้

เศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมที่เน้นหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ดังนี้

ความพอประมาณ ชุมชนมิติสังคมมีการเปลี่ยนแปลงที่รู้จักประมาณตนเอง ที่เริ่มต้นจากจุดเล็กๆ และขยายไปสู่จุดใหญ่ในการพัฒนาชุมชน โดยการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนจากภายในสู่ภายนอก เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมในชุมชนสอดคล้องกับความพอเพียงชุมชนของตน ที่เน้นความรู้จักพอ รู้จักความพอดี

ความมีเหตุผล ชุมชนมิติสังคมมีการเปลี่ยนแปลงคนในชุมชนใช้ความมีเหตุผลในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันผ่านเวทีประชาคมของหมู่บ้าน ใช้ข้อมูลของชุมชนที่มีในการวิเคราะห์ชุมชน เพื่อนำมาวางแผนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตามความจำเป็นและความเหมาะสมของชุมชนที่เป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนาชุมชน

การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ชุมชนมิติสังคมได้เปลี่ยนแปลงโดยมีแนวความคิดที่การพัฒนาคนในชุมชนให้มีประสิทธิภาพ กล่าวคือ ส่งเสริมจิตสำนึกของความเป็นเจ้าของ การเสียสละ ความมีน้ำใจ ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

ด้านความรู้ ชุมชนมิติสังคมได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดที่จะพัฒนากระบวนการเรียนรู้จากศูนย์เรียนรู้ในชุมชน และพัฒนาองค์ความรู้ของคนในชุมชน โดยการศึกษาดูงานในหมู่บ้านอื่นประกอบกับการปฏิบัติด้วยตนเองเป็นสำคัญ ตลอดจนการได้รับความรู้จากหน่วยงานภายนอกและมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับคนในชุมชนที่อาศัยการสื่อสารกันของคนในชุมชน

ด้านคุณธรรม ชุมชนมิติสังคมได้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยใช้หลักของความยุติธรรม ความโปร่งใส ความเสมอภาคในการบริหารจัดการในหมู่บ้าน ปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ที่สามารถตรวจสอบได้ การมีน้ำใจในการปฏิบัติงานร่วมกันในการดำเนินกิจกรรม

2.2.2 เทคนิคการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชน ซึ่งชุมชนมิติสังคมได้นำเทคนิคเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชน โดยการเริ่มต้นจากการสร้างการยอมรับให้กับคนในชุมชน ซึ่งผู้นำในชุมชนเป็นผู้ริเริ่มและทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง แล้วนำไปถ่ายทอดให้กับคนในชุมชนได้เรียนรู้แล้วนำไปปฏิบัติใช้ และถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับคนในชุมชน โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ที่อาศัยเวทีประชาคมที่มีการประจำทุกเดือน ที่สร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนและตอกย้ำความคิดซ้ำๆ

2.2.3 กระบวนการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชน ซึ่งชุมชนมิติสังคมได้นำกระบวนการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชนกล่าวคือ การองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้จึงเป็นไปอย่างราบรื่นเพราะเป็นวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันส่วนความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก็นำไปประยุกต์ใช้ในส่วนที่เป็น

ความต้องการของแต่ละชุมชน โดยมีเป้าหมายว่าจะทำอะไรให้การพัฒนาช่วยให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น โดยยึดหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไขในกระบวนการ ดังนี้

ความพอประมาณ ชุมชนมิติสังคมเริ่มจากการสำรวจความต้องการของชุมชนก่อนว่า ยังมีอะไรที่เป็นความต้องการและจะช่วยแก้ปัญหาหรือความขาดแคลนที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินกิจกรรม หากสิ่งที่ต้องการมีเพียงพอแล้ว จะสำรวจสิ่งอื่นที่จะช่วยเติมเต็มกระบวนการการดำเนินกิจกรรมให้ราบรื่น จะไม่ดำเนินกิจกรรมที่ซ้ำซ้อนอีก โดยการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนจากภายในสู่ภายนอก เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมในชุมชนสอดคล้องกับความพอเพียงชุมชนของตนที่เน้นความพอดี

ความมีเหตุผล เมื่อได้ความต้องการจากการสำรวจชุมชนแล้ว ก่อนการตัดสินใจดำเนินกิจกรรม ชุมชนมิติสังคมจะจัดประชุม เพื่อขอความคิดเห็น โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันผ่านเวทีประชาคมจากคนในชุมชนก่อน หากว่ากิจกรรมที่ตัดสินใจทำโดยปราศจากการยอมรับจากคนส่วนใหญ่ในชุมชน ความร่วมมือร่วมใจจะไม่เกิด จากนั้นจะใช้ข้อมูลของชุมชนที่ได้มาวิเคราะห์ชุมชนเพื่อนำมาวางแผนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตามความจำเป็นและความเหมาะสมของชุมชนที่เป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนาชุมชน

การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ชุมชนมิติสังคมเน้นการพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนก่อนขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน โดยสร้างสรรค์กิจกรรมที่จะก่อให้เกิดการกระทำร่วมกันเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกของความเป็นเจ้าของ การเสียสละ ความมีน้ำใจ ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน คนในชุมชนจะได้มีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น ยอมรับซึ่งกันและกัน ดังนั้น เมื่อมีกิจกรรมใดๆ ตามมาภายหลัง ความร่วมมือของคนในชุมชนก็จะมาจากความสมัครใจและตั้งใจจริงที่จะร่วมกันทำ ดังกรณีตัวอย่างบ้านห้วยมหวางส์ที่ผู้ใหญ่บ้านอาศัยประเพณี พิธีกรรมของชุมชนมาเป็นกิจกรรมหลักของชุมชนให้คนในชุมชนได้พบปะกันหรือแม้กระทั่งงานศพ คนในชุมชนก็จะช่วยกันกางเต็นท์ ช่วยกันทำกับข้าว โดยไม่ต้องว่าจ้างจากที่ใดเลย เป็นต้น

ด้านความรู้ ความรู้หลักของคนในชุมชนมิติสังคมเกิดจากศูนย์เรียนรู้ในชุมชนที่ได้จากการศึกษาดูงานจากภายนอก แล้วนำมารวบรวมไว้ในศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน และพัฒนาองค์ความรู้ของคนในชุมชน ด้วยกระบวนการศึกษาดูงานในหมู่บ้านอื่นควบคู่กับการปฏิบัติจริงด้วยตนเองเป็นสำคัญ รวมทั้งการเผยแพร่ความรู้จากผู้นำชุมชน และการได้รับความรู้จากหน่วยงานภายนอกที่มาถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับคนในชุมชนเป็นระยะๆ เช่น พัฒนาการอำเภอได้เข้ามาเผยแพร่ความรู้

ด้านคุณธรรม ชุมชนมิติสังคมส่วนใหญ่เห็นได้จากใช้หลักของความยุติธรรม เสมอภาค เท่าเทียมกันในทางสังคม ดังเช่น กรณีของบ้านกรงทอง เมื่อเกิดความไม่เข้าใจกันหรือทะเลาะเบาะ

แย้งกัน ผู้นำจะเรียกทั้งสองฝ่ายมาตกลงกัน หากตกลงกันไม่ได้ ก็จะส่งคำร้อง จะไม่มีการปกป้อง แม้ว่าจะเป็นลูกใครในชุมชนก็ตาม ส่วนความโปร่งใส เห็นได้จากการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของแต่ละ โครงการ/กิจกรรม เมื่อครบกำหนด จะมีการแจ้งรายรับรายจ่ายในที่ประชุมให้คนในชุมชนรับรู้ รับทราบ โดยทั่วกัน ซึ่งหากใครมีข้อสงสัยสามารถสอบถามได้ รวมทั้งการดำเนินกิจกรรมทุกคนก็จะเข้ามามีส่วนร่วมทั้งหมด เพราะมันเป็นผลประโยชน์ของส่วนรวมที่จะต้องปฏิบัติงานร่วมกันในการดำเนินกิจกรรม

2.2.4 แนวทางหรือวิธีการของแผนงาน /โครงการในการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชน โดยชุมชนมีแผนงาน โครงการ/กิจกรรมจะมีการวางแผนร่วมกันของคนในชุมชนก่อน โดยสำรวจสิ่งที่ได้ปฏิบัติไปแล้วว่าได้ผลสำเร็จเพียงใด เมื่อโครงการ/กิจกรรมที่ทำไปแล้ว สามารถต่อยอดได้หรือติดขัดส่วนใดที่ต้องได้รับการแก้ไข หรือโครงการ/กิจกรรมมีแนวคิดที่จะต่อยอด แล้วไม่เกินความสามารถของชุมชน ก็จะถูกนำมาบรรจุในแผนงาน เพื่อเติมเต็มสิ่งที่ปฏิบัติอยู่แล้ว โดยยึดหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไขในการดำเนินกิจกรรมในทุกๆกิจกรรม และอาศัยทรัพยากร องค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นปัจจัยหลักในการดำเนินกิจกรรม โดยเน้นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และการพึ่งตนเอง ซึ่งก็คือ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง นอกจากนี้กิจกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นมาก็ไม่เน้นรายได้เป็นหลัก แต่เน้นคนในชุมชนให้มีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดีในการประกอบอาชีพเป็นพื้นฐาน ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ปัจจัยที่ชุมชนยังขาดแคลนจะระดมทุนกันเองภายในชุมชนและอาศัยการบูรณาการแผนงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลเท่าที่จะสามารถปฏิบัติได้

2.2.5 การขยายผลการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชน ซึ่งชุมชนมีมติสังคม ใช้ความรู้เก่าและความรู้ใหม่จะถูกนำมาผสมผสานและจัดระบบองค์ความรู้ แล้วถูกรวบรวมเข้าสู่ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งถือเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญที่เกิดจากการจัดการความรู้ของชุมชนที่จะสามารถนำไปต่อยอดหรือขยายผลของการปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมและชัดเจน โดยเน้นขยายผลภายในชุมชนเป็นหลักให้เข้มแข็งและปฏิบัติได้สำเร็จอย่างทั่วถึงแล้ว จึงจะขยายผลของความสำเร็จ โดยเชื่อมโยงกิจกรรมและความรู้เข้าด้วยกัน แล้วจึงเปิดโอกาสให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ขณะเดียวกันคนในชุมชนก็ยังแสวงหาความรู้ใหม่ๆที่เป็นรูปแบบของชุมชนเองที่เกิดจากการปฏิบัติเข้ามารวบรวมในแหล่งเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญของชุมชนที่จะเป็นภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างราบรื่น

ในการถ่ายทอดกระบวนการ การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ และผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียงในมิติเศรษฐกิจ พบว่า

(1) องค์ความรู้ที่ได้จากการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชน โดยชุมชนมีมติเศรษฐกิจจะนำองค์ความรู้ไปปฏิบัติในวิธีการที่แตกต่างกันตามบริบทและสภาพแวดล้อมของแต่ละชุมชน อาทิเช่น การพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนสำหรับช่วยเหลือคนในชุมชนยามฉุกเฉินและเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันระยะยาวเรื่องงบประมาณ หากชุมชนใดมีพื้นฐานความรู้เดิมอยู่แล้วก็นำไปต่อยอดความรู้เก่า เพื่อสร้างระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยนำหลักการปฏิบัติ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข มาสู่การปฏิบัติดังนี้

ความพอประมาณ ชุมชนเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตที่เน้นการใช้สารเคมีเพื่อให้ได้ผลตอบแทนที่สูง จนส่งผลกระทบต่อตนเอง มาสู่การผลิตโดยพยายามลดการใช้สารเคมีลงโดยผสมผสานกับการใช้สารชีวภาพ ที่รู้จักประมาณตนเอง เริ่มรู้จักการวางแผนค่าใช้จ่ายในครอบครัว สิ่งที่ไม่จำเป็นต้องใช้หรือต้องซื้อ ก็ลดการใช้จ่ายลง ทำแต่พอดีตามกำลังทรัพย์และกำลังแรงงานของคนในชุมชน ดังกรณีบ้านเวฬุวันที่ลดการจ้างงานในการเก็บเกี่ยวผลผลิต แล้วอาศัยคนในชุมชนในการเก็บเกี่ยวเกี่ยว ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของการหันกลับมาปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนเป็นหลักเน้นการสร้างรายได้เป็นเรื่องรอง มองความพอเพียงเป็นที่ตั้ง เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมในชุมชนสอดคล้องกับความพอเพียง นอกจากนี้กิจกรรมที่ทำยังเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องและตอบสนองความต้องการของชุมชนเท่านั้น จะไม่ทำกิจกรรมที่ใหญ่เกินไป หรือต้องกู้ยืมจากภายนอก พร้อมทั้งใช้ทรัพยากรและผลผลิตจากคนในชุมชนด้วยกันเอง

ความมีเหตุผล ชุมชนมีมติเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงคนในชุมชนให้ใช้ความมีเหตุผลในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน เช่นบ้านดงสระแก้วที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ มีส่วนร่วม ทั้งร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมพิจารณาเพื่อเลือกสรรสิ่งที่ดีให้กับชุมชน ผ่านเวทีประชาคมของหมู่บ้าน โดยปราศจากการชี้แนะ โดยผู้นำ เพื่อให้คนในชุมชนได้คิดเอง และเป็นความต้องการของพวกเขามากที่สุด แล้วความสนใจในการลงมือปฏิบัติจะตามมา รวมทั้งใช้ข้อมูลของชุมชนที่มีในการวิเคราะห์ชุมชน เพื่อนำมาวางแผนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตามความจำเป็นและความเหมาะสมของชุมชน สิ่งที่เคยปฏิบัติมาแล้วเป็นปัญหา ก็จะสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ๆ เพื่อแก้ปัญหา เช่นกรณีบ้านหนองกระทุ่มที่เคยใช้สารเคมีในการปลูกพืช ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพมากขึ้น ต่อมาจึงวิเคราะห์ตนเองแล้วหันมาลดการใช้สารเคมีแล้วดูแลสุขภาพของตน และคำนึงถึงสุขภาพของคนส่วนรวมด้วย

การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ชุมชนมีมติเศรษฐกิจเน้นการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ให้มีความพร้อมและรองรับการเปลี่ยนแปลง พร้อมทั้งกระตุ้นความคิดให้มีจิตสำนึก เป็นการจุดประกายความคิดให้กับคนในชุมชนให้กระตือรือร้น เพื่อพัฒนาชุมชนของตนเอง นอกจากนี้ การลดการใช้สารเคมี

ช่วยให้มีเงินออมมาก มีเงินสำรอง การกู้ยืมและหนี้สินลดลง มีการวางแผนการจัดการตนเอง และพัฒนาอาชีพควบคู่กับการพัฒนาสุขภาพและการพัฒนาชุมชน ขณะเดียวกันก็รวมกลุ่มการผลิต หารตลาดรองรับผลผลิตที่มั่นคง เพื่อการประกอบอาชีพที่มั่นคงด้วย

ด้านความรู้ ชุมชนมิติเศรษฐกิจได้องค์ความรู้จากการศึกษาดูงานในชุมชนอื่นควบคู่กับการปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งอะไรที่สามารถปฏิบัติได้ก็ยังคงปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ส่วนเรื่องใดที่ปฏิบัติยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรก็จะอาศัยเรียนรู้จากความรู้ของหน่วยงานภายนอกและมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับคนในชุมชนด้วยตนเอง เนื่องจากวิถีชีวิตของแต่ละครัวเรือนพบเจอและเรียนรู้ที่หลากหลาย ดังนั้น การสื่อสารกันก็เป็นปัจจัยด้านหนึ่งที่จะช่วยเพิ่มพูนองค์ความรู้ให้คนในชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้สามารถลดรายจ่ายจากการผลิตปุ๋ยชีวภาพใช้เอง และมีรายได้และเงินออมที่มากขึ้น เพราะสามารถหาวัตถุดิบจากชุมชนมาใช้ในการผลิตปุ๋ยชีวภาพได้ง่าย ดังกรณีบ้านเวฬุวันที่หมุนเวียนสิ่งเหลือใช้จากการเกษตรมาใช้ในการจัดทำปุ๋ยหมักชีวภาพในการประกอบอาชีพ และใช้ในครัวเรือนได้อีกด้วย

ด้านคุณธรรม ชุมชนมิติเศรษฐกิจใช้หลักของความยุติธรรม ความโปร่งใส ความเสมอภาคในการบริหารจัดการในหมู่บ้าน โดยเฉพาะ โครงการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องรายได้-รายจ่าย โครงการแต่ละโครงการจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการ ซึ่งคณะกรรมการแต่ละคนก็ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต เปิดโอกาสให้มีการติดตามและส่วนคุณธรรมอีกประการหนึ่งที่ได้ชัดจากมิติเศรษฐกิจกล่าวคือ การคำนึงถึงคนส่วนรวม โดยการปลูกผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดสารเคมี โดยพยายามลดการใช้สารเคมีลดทีละน้อย แม้ว่าจะยังไม่สามารถเลิกใช้ได้เลยทีเดียวก็ตาม แต่ก็ไม่ละเลยสุขภาพของตนเองและผู้บริโภคเป็นสำคัญ และไม่คำนึงถึงรายได้เป็นสำคัญในการดำเนินกิจกรรมด้วย และเพื่อการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง ชุมชนยังมีการตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นมาปฏิบัติร่วมกัน เช่นเดียวกับบ้านหนองกระทุ่มที่มีการจัดทำข้อตกลงมาปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งหากสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจะช่วยทำให้แต่ละชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและราบรื่น

(2) เทคนิคการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชน โดยภาพรวมแล้วชุมชนในมิติเศรษฐกิจมีเทคนิคในการนำไปปฏิบัติใช้ในชุมชนกล่าวคือ วิเคราะห์ปัญหาจากการประกอบอาชีพ จากนั้นใช้เวทีประชาคมที่ทุกชุมชนต้องมีเวทีนี้ในการแลกเปลี่ยนปัญหาความคิดเห็นและพัฒนาความรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งก่อนการปฏิบัติจะมีการตั้งเป้าหมายก่อนว่า จะทำอะไร ชุมชนมีความพร้อมและมีศักยภาพแค่ไหนที่จะลงมือปฏิบัติ โดยให้คนในชุมชนร่วมกันวิเคราะห์สิ่งที่กล่าวมาข้างต้นก่อน หากวิเคราะห์แล้วว่าชุมชนมีความพร้อมและตั้งใจจริงที่จะปฏิบัติจึงมาเรียงลำดับความสำคัญของปัญหา จากนั้น จัดทำเป็นโครงการ/กิจกรรมโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเสมอ และเป็นกิจกรรมที่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาก็ จะทำให้คนในชุมชนนำเศรษฐกิจ

พอเพียงไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าระยะแรกยังไม่เกิดการยอมรับที่จะปฏิบัติอย่างเต็มที่ ชุมชนก็อาศัยให้ครัวเรือนข้างเคียงเป็นที่ปรึกษาและเป็นแบบอย่างแก่กันและกันในการปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่าง และให้เรียนรู้ผลจากการปฏิบัติ เห็นคุณค่าและผลของการปฏิบัติก็จะเกิดการยอมรับแล้ว ความร่วมมือที่จะนำไปปฏิบัติใช้ก็จะตามมาเองโดยปริยาย นอกจากนี้ ชุมชนในมิติเศรษฐกิจส่วนใหญ่ก็จะหากิจกรรมที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนต้องการมาปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

(3) กระบวนการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชน สำหรับการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชนมิติเศรษฐกิจมีกระบวนการนำไปใช้ที่เริ่มจากการถ่ายทอดความรู้ด้วยรูปแบบต่างๆ ทั้งการบอกกล่าวในที่ประชุม การศึกษาดูงาน และต้นแบบที่ปฏิบัติอยู่ในชุมชน ให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แล้วจึงนำไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมที่เน้นหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ดังนี้

ความพอประมาณ ชุมชนมิติเศรษฐกิจเริ่มจากการวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของชุมชนก่อน จากนั้นเรื่องลำดับความสำคัญของปัญหาว่าสิ่งใดสามารถปฏิบัติได้ แต่สิ่งใดไม่สามารถปฏิบัติได้ โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบแก่ชุมชน และสามารถประยุกต์ใช้ทรัพยากรของชุมชนได้ เพื่อเป็นการลดรายจ่ายเท่าที่จำเป็น ดำเนินกิจกรรมด้วยความพอดีไม่เกินความสามารถหรือมุ่งเน้นผลประโยชน์หรือผลตอบแทนมากเกินไป ปฏิบัติเท่าที่ตัวเองจะสามารถบรรเทาปัญหาที่ตนเองประสบอยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน หรือกิจกรรมที่จะช่วยมาต่อยอดหรือเติมเต็มการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้มีความสมบูรณ์แบบ และเกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

ความมีเหตุผล ชุมชนในมิติเศรษฐกิจส่วนใหญ่จะใช้ข้อมูลของชุมชนที่มีในการวิเคราะห์ที่ชุมชนมาจัดลำดับความสำคัญของปัญหาได้แล้ว ก็นำมาเข้าสู่กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยอาศัยการมีส่วนร่วม ทั้งร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมพิจารณาโครงการ/กิจกรรมผ่านเวทีประชาคมของหมู่บ้านในการกำหนดโครงการ/กิจกรรมต่างๆ ตามความจำเป็นและความเหมาะสมของชุมชน โดยก่อนดำเนินกิจกรรมชุมชนจะมีการตั้งเป้าหมายและดำเนินโครงการเพื่อ ไปให้ถึงเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์ที่ร่วมกันสร้างไว้

การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ชุมชนมิติเศรษฐกิจมีวิธีการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีเช่นเดียวกับมิติสังคม กล่าวคือ การพัฒนามนุษย์ให้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ รู้จักวางแผนชีวิตของตนเอง เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อม สร้างแรงกระตุ้นและสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนบริหารจัดการตนเองให้ได้ และแก้ปัญหาตนเองให้ได้ก่อน เพื่อส่งเสริมวินัยในการออม

ด้านความรู้ ชุมชนมิติเศรษฐกิจเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดที่จะพัฒนากระบวนการเรียนรู้จากศูนย์เรียนรู้ในชุมชน และพัฒนาองค์ความรู้ของคนในชุมชน ซึ่งเกิดจากการศึกษาดูงาน

จากชุมชนอื่นควบคู่กับการปฏิบัติด้วยตนเองเป็นสำคัญ นอกจากนี้ สื่อ โฆษณาประชาสัมพันธ์ทั้งจากโทรทัศน์ วิทยุและจากผู้นำชุมชนก็เป็นแหล่งความรู้ของคนในชุมชน รวมทั้งการได้รับความรู้จากหน่วยงานภายนอกและการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับคนในชุมชนก็ก่อให้เกิดความรู้ที่เพิ่มขึ้นจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพราะคนในชุมชนแต่ละคนแสวงหาแนวทางการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน การพบปะพูดคุยกันก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้และเป็นความรู้เกิดขึ้นที่จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทั้งการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต นอกจากนี้สิ่งที่ทันสมัยก็นำมาผสมผสานกับความรู้เก่า ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ในการนำไปใช้ได้

ด้านคุณธรรม ชุมชนมิตีเศรษฐกิจมีกระบวนการดำเนินกิจกรรมโดยใช้หลักความยุติธรรมและความซื่อสัตย์ โดยเฉพาะเรื่องความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้บริ โภคกล่าวคือ การไม่ใช้สารเคมีหรือพยายามลดการใช้สารเคมี เพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดกับตนเองและผู้บริ โภค ซึ่งเป็นกระบวนการที่แสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ส่วนหลักความโปร่งใส และตรวจสอบได้ในการดำเนินกิจกรรมด้านกองทุนต่างๆ และสถาบันการเงินชุมชน ปลูกฝังให้เกิดความรู้ควบคู่คุณธรรม ดังกรณีบ้านดงสระแก้วที่มีการส่งเสริมคุณธรรมให้กับคนในชุมชน

(4) แนวทางหรือวิธีการของแผนงาน /โครงการในการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชน ซึ่งชุมชนมิตีเศรษฐกิจมีแนวทางหรือวิธีการของแผนงาน /โครงการในการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชนมิตีเศรษฐกิจนั้น แผนงาน โครงการ/กิจกรรมจะมีการวางแผนร่วมกันของคนในชุมชนก่อน โดยสำรวจสิ่งที่ได้ปฏิบัติไปแล้วว่าได้ผลสำเร็จเพียงใด เมื่อโครงการ/กิจกรรมที่ทำไปแล้ว สามารถต่อยอดได้หรือติดขัดส่วนใดที่ต้องได้รับการแก้ไข หรือโครงการ/กิจกรรมมีแนวคิดที่จะต่อยอด แล้วไม่เกินความสามารถของชุมชน ก็จะถูกนำมาบรรจุในแผนงาน เพื่อเติมเต็มสิ่งที่ปฏิบัติอยู่แล้ว โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน และยึดหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไขคือ ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และการพึ่งตนเอง ในการดำเนินกิจกรรมในทุกๆกิจกรรม ซึ่งก็คือ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง รวมทั้งอาศัยทรัพยากร องค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นปัจจัยหลักในการดำเนินกิจกรรม โดยเน้นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ นอกจากนี้กิจกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นมาก็ไม่เน้นรายได้เป็นหลัก แต่เน้นคนในชุมชนให้มีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดีในการประกอบอาชีพเป็นพื้นฐานในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ปัจจัยที่ชุมชนยังขาดแคลนจะระดมทุนกันเองภายในชุมชนและอาศัยการบูรณาการแผนงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลเท่าที่จะสามารถปฏิบัติได้

(5) การขยายผลการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชน ซึ่งชุมชนในมิตีเศรษฐกิจสิ่งที่เป็นความสำเร็จเดิมของชุมชน คือ จะพัฒนาให้เป็นจุดแข็ง มีองค์ความรู้ที่ทันสมัย

และเป็นระบบมากขึ้น เพื่อให้เกิดความยั่งยืน แล้วถ่ายทอดให้คนในชุมชนปฏิบัติอย่างทั่วถึงทั้งชุมชนก่อน ถึงแม้ว่าแกนนำชุมชนจะมีความเข้มแข็งในด้านความรู้แล้ว แกนนำจึงพัฒนาทักษะความสามารถให้กับคนในชุมชนให้กับคนในชุมชน เพื่อยกระดับความสามารถ และความรู้ความเข้าใจด้านเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนอย่างแท้จริงก่อนที่จะขยายผลสู่ภายนอก จากนั้นยกระดับการสร้างเครือข่ายภายในแล้วขยายผลสู่ภายนอก ซึ่งการขยายผลสู่ภายนอกเกิดจากความสนใจของชุมชนอื่นๆแล้วเข้ามาศึกษาวิถีชีวิต ด้วยความสำเร็จและความเข้มแข็งที่เกิดขึ้น

และเมื่อมีการเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของการถ่ายทอดการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียงทั้ง 2 มิติ พบว่า

ชุมชนในมิติสังคม จะเน้นการดำเนินกิจกรรมด้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยคำนึงถึงทุนทางสังคม กล่าวคือ ความมีน้ำใจ ช่วยเหลือ เอื้ออาทรต่อกันเป็นหลัก และคำนึงถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นเรื่องรอง และทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนเป็นหลัก ส่วนชุมชนในมิติเศรษฐกิจ จะมีความรอบคอบระมัดระวังในเรื่องการเงินและค่าใช้จ่าย โดยการวางแผนและการทำบัญชีครัวเรือนเพื่อควบคุมค่าใช้จ่าย แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนเป็นลำดับแรก ตระหนักในการเรียนรู้ เพื่อเป็นพลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน

โครงการวิจัยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียงโดยชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ : กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง เป็นโครงการย่อยที่ 3 จากแผนงานวิจัย โครงการวิจัยเชิงบูรณาการ การนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียง: กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ ศึกษาการบูรณาการ การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียง โดยใช้ชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้: กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่างและมีวัตถุประสงค์เฉพาะ 2 ข้อ คือ 1) การศึกษากระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียงในแต่ละมิติ โดยชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ (COP) และ 2) การถอดบทเรียนการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ และผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียงในแต่ละมิติ โดยชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ (COP) ซึ่งสามารถสรุปผลได้ดังนี้

3.1 การศึกษากระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียงในแต่ละมิติ โดยชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ (COP)

ในส่วนแรกเป็นการศึกษาผลของกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียง โดยใช้ชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้: กรณีศึกษา

ภาคเหนือตอนล่างแล้ว คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์การบูรณาการการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียง ที่แต่ละชุมชนทั้ง 2 มิติโดยแต่ละชุมชนได้ศึกษาคุณงานระหว่างกันพร้อมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในลักษณะวิธีการชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ (Community of Practice : COP) โดยการจัดสัมมนาในลักษณะของการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียง เพื่อสรุปผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียงในแต่ละมิติ โดยชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ (COP) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 มิติ โดยแบ่งลักษณะการศึกษาออกเป็น 3 ระยะ คือ ก่อนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และหลังการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

3.1.1 ชุมชนในมิติสังคมก่อนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันลักษณะการดำเนินโครงการของชุมชนที่นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของชุมชนในมิติสังคมทั้ง 3 ชุมชนยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการไปสู่การปฏิบัติใช้ในชุมชนที่เน้น 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือ

ความพอประมาณ ชุมชนมิติสังคมรู้จักใช้ความพอประมาณในการดำเนินกิจกรรม โดยรู้จักการประมาณตนเอง ที่มีจุดเริ่มต้นจากจุดเล็กๆ และขยายผลไปหาจุดใหญ่ในการพัฒนาชุมชน ที่มองจากภายในสู่ภายนอกที่ใช้ศักยภาพของชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักของความพอเพียงเป็นสำคัญ

ความมีเหตุผล ชุมชนมิติสังคมรู้จักใช้หลักเหตุและผลในการดำเนินกิจกรรม ใช้ข้อมูลของชุมชนในการวิเคราะห์ และตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันผ่านเวทีประชาคมของหมู่บ้าน เพื่อหาข้อสรุปที่เป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมในชุมชนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในการร่วมตัดสินใจ ร่วมรับรู้ ร่วมวางแผน และร่วมกันรับผิดชอบ

การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ชุมชนมิติสังคมรู้จักใช้การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ที่เริ่มจากการวางแผนที่ดีและมีการเตรียมการที่ดีโดยการพัฒนาคนในชุมชนให้มีประสิทธิภาพ กล่าวคือ ส่งเสริมจิตสำนึกของความเป็นเจ้าของ การเสียสละ ความมีน้ำใจ ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

ความรู้ ชุมชนมิติสังคมรู้จักใช้หลักวิชาความรู้ต่างๆที่มีในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆในการดำเนินกิจกรรมในชุมชน โดยการพัฒนากระบวนการเรียนรู้จากศูนย์เรียนรู้ในชุมชน และพัฒนาองค์ความรู้ของคนในชุมชน โดยการศึกษาคุณงานในหมู่บ้านอื่นประกอบการปฏิบัติด้วยตนเองเป็นสำคัญ ตลอดจนการได้รับความรู้จากหน่วยงานภายนอก เพื่อนำมาปฏิบัติใช้ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

คุณธรรม ชุมชนมีคิสังคมีรู้จักใช้หลักคุณธรรม และจริยธรรมในการดำเนินกิจกรรม ในชุมชนด้วยความรอบรู้ รอบคอบ อย่างมีสติ ด้วยความเสมอภาคในชุมชน โดยยึดหลักของความ ยุติธรรมในการบริหารจัดการในหมู่บ้าน ปฏิบัติด้วยความโปร่งใส ที่สามารถตรวจสอบได้ การมี น้าใจกับผู้อื่น แบ่งปันระหว่างกัน ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน

3.1.2 ชุมชนในมิตีสังคมีระหว่างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในกระบวนการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียง ไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียง ในมิตีสังคมี โดยชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ (COP) ของชุมชนในมิตีสังคมีได้เน้นหลัก เศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือ

ความพอประมาณ ชุมชนมีคิสังคมีได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันด้านความพอประมาณ ในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนที่ใช้ความพอดี ความไม่โลภ และการไม่เบียดเบียนกันซึ่งกัน และกัน รู้จักความพอเพียงที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ในชุมชน ตัวอย่าง เช่น หมู่บ้านหนองแม่นา ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหมู่บ้านคอนม่วงในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ที่สอนให้ รู้จักความพอดี การรู้จักพอของคนในชุมชน และหมู่บ้านกรงทองได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหมู่บ้าน หนองแม่นาในการปลูกพืชหมุนเวียนในชุมชนไว้กินเอง

ความมีเหตุผล ชุมชนมีคิสังคมีได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันด้านความมีเหตุผล ใน การใช้ดำเนินชีวิตด้วยความรอบคอบ ด้วยความระมัดระวัง อย่างมีสติที่จะเป็นเหตุเป็นผลในการ ดำเนินกิจกรรมในชุมชน ตัวอย่างเช่น หมู่บ้านหนองแม่นาได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหมู่บ้านกรงทอง ในการสร้างกฎและกติกากการอาศัยอยู่ร่วมกัน เพื่อใช้เป็นกฎระเบียบข้อบังคับในการดำเนินชีวิตของ คนในชุมชนที่สามารถนำไปปฏิบัติใช้ในชุมชนได้และหมู่บ้านกรงทองได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับ หมู่บ้านหนองแม่นาการสร้างกฎและกติกากการอาศัยอยู่ร่วมกัน เพื่อใช้เป็นกฎระเบียบข้อบังคับใน การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนที่สามารถนำไปปฏิบัติใช้ในชุมชนได้

การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ชุมชนมีคิสังคมีได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันด้านการสร้าง ภูมิคุ้มกันที่ดีในชุมชน คือ รู้จักการวางแผนและการเตรียมการที่ดีเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของ สังคมีที่จะส่งผลกระทบในอนาคต ตัวอย่างเช่น หมู่บ้านหนองแม่นาได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหมู่บ้าน คอนม่วงในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน ที่เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับคนในชุมชน ได้ สามารถนำเงินไปลงทุนในการประกอบอาชีพที่เป็นการพึ่งพาตนเองภายในชุมชนและหมู่บ้านกรง ทองได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหมู่บ้านคอนม่วงในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ในการทำสวนทำไร่ที่สามารถ เป็นรายได้ให้กับคนในครอบครัว

ความรู้ ชุมชนมิติสังคมได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ด้านความรู้ในหลักวิชาการ ความรู้ที่มีที่ใช้ในการแก้ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมของคนในชุมชนที่จะสามารถนำไปใช้ในชุมชนได้ ตัวอย่าง เช่น หมู่บ้านหนองแม่นาได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหมู่บ้านคอนม่วงในองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำน้ำส้มควันไม้ซึ่งเป็นองค์ความรู้จากภูมิปัญญาที่ใช้สำหรับเป็นยาฆ่าแมลง แทนการใช้สารเคมีและหมู่บ้านกรงทองได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหมู่บ้านคอนม่วงในองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำก๊าซชีวภาพไว้ใช้ในชุมชน

คุณธรรม ชุมชนมิติสังคมได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันด้านคุณธรรมที่เป็นหลักแนวคิดที่ใช้ในชุมชน คือ การใช้หลักความเป็นธรรม ความโปร่งใส ความสุจริต และความรับผิดชอบ ในการนำมาปฏิบัติใช้ในชุมชน ตัวอย่าง เช่น หมู่บ้านหนองแม่นาได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหมู่บ้านกรงทองในการสร้างกฎและกติกาการอาศัยอยู่ร่วมกัน เพื่อใช้เป็นกฎระเบียบข้อบังคับ ในการลงโทษ อย่างเป็นธรรม ด้วยความเสมอภาคไม่ได้ละเว้นหรือเลือกปฏิบัติกับคนใดคนหนึ่ง

3.1.3 ชุมชนในมิติสังคมหลังการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียง ในมิติสังคม โดยชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ (COP) โดยแบ่งผลการศึกษาดูออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นหลังจากมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ไปสู่การปฏิบัติ และ 2) องค์ความรู้ที่ได้จากการดูงานและจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันสามารถนำมาพัฒนาต่อยอดกิจกรรมในชุมชน พบว่า

(1) ชุมชนมิติสังคมได้กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นหลังจากมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันไปสู่การปฏิบัติใช้ในชุมชนและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียง ที่เน้น 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ดังนี้

ความพอประมาณ ชุมชนมิติสังคมเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้านความพอประมาณในการนำไปปฏิบัติใช้ในชุมชนที่รู้จักความพอดี ความไม่โลภ ความพอเพียงที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ในชุมชนที่ได้ ตัวอย่าง เช่น การทำบัญชีครัวเรือนมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมด้านความพอประมาณ ในการทำกิจกรรมหรือโครงการต่างๆในชุมชน ซึ่งทำให้คนในชุมชนสามารถลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น และส่งผลทำให้มีเงินออมมากขึ้นด้วย ซึ่งสังเกตได้จากคนในชุมชนนำเงินมาเข้าเงินกองทุนในหมู่บ้านมากขึ้น ซึ่งเป็นความรู้จากหมู่บ้านกรงทอง

ความมีเหตุผล ชุมชนมิติสังคมเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้านความมีเหตุผล ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆในชุมชน ด้วยความไม่ประมาทอย่างมีสติ และมีความเสมอภาคอย่างยุติธรรม ตัวอย่าง เช่น การสร้างกฎกติกาการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนไปปฏิบัติใช้ในชุมชน โดย

ได้เรียนรู้รูปแบบและวิธีการปฏิบัติจากหมู่บ้านกรงทอง ซึ่งทำให้ชุมชนบ้านดอนม่วงอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างปกติดียิ่งขึ้นปัญหาการทะเลาะไม่มีเกิดขึ้น ทุกคนในชุมชนยอมรับในกฎกติกาข้อตกลงที่กำหนดขึ้นด้วยคนในชุมชนเอง ซึ่งสังเกตได้จากการเกิดคดีความต่างๆในชุมชนลดลงหรือไม่เกิดขึ้นในชุมชน

การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ชุมชนมิติสังคมเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้านการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในชุมชน ที่เป็นการวางแผนและเป็นการเตรียมความพร้อมของชุมชน ตัวอย่าง เช่น การปลูกกล้วยเพื่อจำหน่ายและการทำสวนแบบผสมผสาน ซึ่งคนในชุมชนบ้านดอนม่วงได้นำองค์ความรู้ที่ได้แลกเปลี่ยนนำมาปฏิบัติแล้ว ส่งผลให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และนำไปต่อยอดจากกิจกรรมหรือโครงการเดิม คือ การปลูกกล้วยเพื่อแปรรูปจำหน่าย และการทำสวนแบบผสมผสานที่เป็นการสร้างรายได้แบบหมุนเวียนในชุมชนเพื่อให้เกิดความหลากหลายและมีรายได้จากการเก็บเกี่ยวตลอดทั้งปีและ ตัวอย่าง เช่น การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน ที่เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับคนในชุมชนได้สามารถนำเงินไปลงทุนในการประกอบอาชีพที่เป็นการพึ่งพาตนเองภายในชุมชน ซึ่งหมู่บ้านหนองแม่นำได้นำรูปแบบการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านมาจากหมู่บ้านดอนม่วงไปต่อยอดจากกิจกรรมเดิมที่เป็นการบริหารกองทุน ส่งผลให้มีรูปแบบการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ความรู้ ชุมชนมิติสังคมเกิดกระบวนการเรียนรู้ ด้านความรู้ในหลักวิชาการ ความรู้ต่างๆที่ใช้ในการแก้ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมต่างๆภายในชุมชนที่เป็นความรู้จากการศึกษาเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ตัวอย่าง เช่น หมู่บ้านดอนม่วงได้นำความรู้จากหมู่บ้านหนองแม่นำในองค์ความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชหมุนเวียนในชุมชนมาผสมผสานกับการทำสวนแบบผสมผสาน ซึ่งส่งผลให้คนในชุมชนได้ศึกษาเรียนรู้ ที่เกิดจากการลองผิดลองถูก การทดลองปฏิบัติซ้ำๆ เพื่อเป็นนำองค์ความรู้เดิมกับองค์ความรู้ใหม่มาปรับประยุกต์ใช้ และหมู่บ้านหนองแม่นำโดยนำองค์ความรู้จากหมู่บ้านดอนม่วงการทำน้ำส้มควันไม้ซึ่งเป็นองค์ความรู้จากภูมิปัญญาที่ใช้สำหรับเป็นยาฆ่าแมลงแทนการใช้สารเคมี ซึ่งหมู่บ้านหนองแม่นำได้นำไปทดลองปฏิบัติใช้แล้ว ซึ่งทำให้ได้เกิดความรู้ใหม่และสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ได้

คุณธรรม ชุมชนมิติสังคมเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้านคุณธรรมที่จะนำมาปฏิบัติใช้ในชุมชนที่เป็นการปลูกจิตสำนึกที่ดีให้กับคนในชุมชนมีหลักความเป็นธรรม ความซื่อสัตย์ ความสุจริต และความรับผิดชอบ ซึ่งหมู่บ้านดอนม่วงนำความรู้มาจากหมู่บ้านกรงทองในการสร้างกฎและกติกาการอาศัยอยู่ร่วมกัน เพื่อใช้เป็นกฎระเบียบข้อบังคับ ในการลงโทษ อย่างเป็นธรรมด้วยความเสมอภาคไม่ได้ละเว้นหรือเลือกปฏิบัติกับคนใดคนหนึ่ง ซึ่งส่งผลให้คนในชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมในชุมชนมากขึ้น มีความรักความสามัคคี และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

(2) ชุมชนมิติสังคมได้องค์ความรู้จากการดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันนำมาพัฒนาต่อยอดกิจกรรมในชุมชนและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียง ที่เน้น 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ดังนี้

ความพอประมาณ ชุมชนมิติสังคมได้นำองค์ความรู้จากการดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นำมาต่อยอดกิจกรรมด้านความพอประมาณในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน คือ ความเรียบง่าย ความอยู่ดี กินดี ที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับคนอื่น ตัวอย่าง เช่น หมู่บ้านกรงทองได้นำองค์ความรู้จากหมู่บ้านหนองแม่ณาในการปลูกพืชหมุนเวียนในชุมชนไว้กินเอง ซึ่งหมู่บ้านกรงทองได้นำเทคนิคและวิธีการการปลูกพืชหมุนเวียนมาต่อยอดกับโครงการเดิมที่มีอยู่ที่เป็นกิจกรรมการปลูกผักสวนครัวและ เรื่อง การทำบัญชีครัวเรือน ซึ่งเป็นองค์ความรู้จากหมู่บ้านกรงทองที่นำมาต่อยอดในกิจกรรมของชุมชนที่จะส่งเสริมให้คนในชุมชน ได้รู้จักการจดบันทึกข้อมูลในครัวเรือน

ความมีเหตุผล ชุมชนมิติสังคมได้นำองค์ความรู้จากการดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นำมาต่อยอดกิจกรรมด้านความมีเหตุผล ในการใช้ดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุและมีผล ด้วยความไม่ประมาทอย่างมีสติ ตัวอย่าง เช่น หมู่บ้านกรงทองได้นำองค์ความรู้จากหมู่บ้านหนองแม่ณาที่เป็นการ ใช้กฎและกติกการอาศัยอยู่ร่วมกัน เพื่อใช้เป็นกฎระเบียบข้อบังคับในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนที่สามารถนำไปปฏิบัติใช้ในชุมชน ได้ ซึ่งหมู่บ้านกรงทองได้นำมาปรับประยุกต์ใช้ของเดิมที่มีอยู่แล้วให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในกฎระเบียบของหมู่บ้านได้

การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ชุมชนมิติสังคมได้นำองค์ความรู้จากการดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นำมาต่อยอดกิจกรรมด้านการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในชุมชน คือ รู้จักการวางแผนและการเตรียมการที่ดีในอนาคตกับการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาในสังคม ตัวอย่าง เช่น หมู่บ้านกรงทองได้นำองค์ความรู้จากหมู่บ้านดอนม่วงในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งหมู่บ้านกรงทองได้นำเทคนิคและวิธีการทำเกษตรทฤษฎีใหม่มาต่อยอดกับการทำสวนแบบผสมผสานที่ทำอยู่เดิมและ ตัวอย่าง เช่น หมู่บ้านหนองแม่ณาได้นำองค์ความรู้จากหมู่บ้านดอนม่วงในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน ที่เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับคนในชุมชน ได้สามารถนำเงิน ไปลงทุนในการประกอบอาชีพที่เป็นการพึ่งพาตนเองภายในชุมชน ซึ่งหมู่บ้านหนองแม่ณาได้นำองค์ความรู้ที่เป็นเทคนิคและวิธีการมาต่อยอดกับ โครงการเดิมที่มีอยู่เพื่อให้การดำเนินการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ความรู้ ชุมชนมิติสังคมได้นำองค์ความรู้จากการดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำมาต่อยอดกิจกรรมด้านความรู้ในหลักวิชาการความรู้ที่ใช้ในการแก้ปัญหาและอุปสรรคในการ

ดำเนินกิจกรรมของคนในชุมชน ตัวอย่าง เช่น หมู่บ้านกรงทองได้นำองค์ความรู้จากหมู่บ้านคอนม่วงในองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำก๊าซชีวภาพไว้ใช้ในชุมชน ซึ่งหมู่บ้านกรงทองได้นำเทคนิคและวิธีการทำก๊าซชีวภาพเป็นกิจกรรมใหม่ที่นำมาทดลองใช้ในชุมชนและตัวอย่าง เช่น หมู่บ้านหนองแม่นาได้นำองค์ความรู้จากหมู่บ้านคอนม่วงในองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำน้ำส้มควันไม้ซึ่งเป็นองค์ความรู้จากภูมิปัญญาที่ใช้สำหรับเป็นยาฆ่าแมลงแทนการใช้สารเคมี ซึ่งหมู่บ้านหนองแม่นาได้นำองค์ความรู้ที่เป็นเทคนิคและวิธีการมาต่อยอดกับโครงการเดิม เพื่อเป็นการลดค่าใช้จ่ายและลดต้นทุนทางการเกษตร

คุณธรรม ชุมชนมีคตินิยมได้นำองค์ความรู้จากการดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นำมาต่อยอดกิจกรรมด้านคุณธรรมที่จะนำมาปฏิบัติใช้ในชุมชน คือ การใช้หลักความเป็นธรรม ความซื่อสัตย์ ความสุจริต และความรับผิดชอบ ในการนำมาปฏิบัติใช้ในชุมชน ตัวอย่าง เช่น หมู่บ้านกรงทองได้นำองค์ความรู้จากหมู่บ้านหนองแม่นาในการสร้างกฎและกติกาการอาศัยอยู่ร่วมกัน เพื่อใช้เป็นกฎระเบียบข้อบังคับ ในการลงโทษ อย่างเป็นธรรม ด้วยความเสมอภาค ไม่ได้ละเว้นหรือเลือกปฏิบัติกับคนใดคนหนึ่ง ซึ่งหมู่บ้านกรงทองได้นำมากฎและกติกาการอาศัยอยู่ร่วมกันมาปรับ และเพิ่มเติมที่เหมาะสมกับหมู่บ้าน

3.1.3 ชุมชนมีคตินิยมก่อนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันลักษณะการดำเนินโครงการของชุมชนที่นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของชุมชนในมิติเศรษฐกิจทั้ง 3 ชุมชน ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการ ไปสู่การปฏิบัติใช้ในชุมชนที่เน้น 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือ

ความพอประมาณ ชุมชนมีคตินิยมรู้จักใช้ความพอประมาณในการดำเนินกิจกรรม โดยรู้จักความพอดี ไม่ใหญ่โตเกินไป ไม่กู้ยืมเงินจากภายนอกมาดำเนินกิจกรรมและจะไม่ทำกิจกรรมที่ใหญ่เกินกำลังความสามารถตนเอง พร้อมกันนั้นก็ใช้ทรัพยากรที่มีในชุมชนอย่างรู้คุณค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด

ความมีเหตุผล ชุมชนมีคตินิยมรู้จักใช้หลักเหตุและผลใน การดำเนินกิจกรรมหรือโครงการในชุมชนที่เริ่มต้นจากการกระบวนกรมีส่วนร่วมของคนในชุมชน กล่าวคือ ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน และร่วมรับผลประโยชน์ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ชุมชนมีคตินิยมรู้จักการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ที่เริ่มจากการวางแผนที่ดีและมีการเตรียมการที่ดีโดยการพัฒนาคนในชุมชนให้มีประสิทธิภาพ กล่าวคือ ชุมชนได้วางแผนและเตรียมการภายในชุมชน โดยมีวิสัยทัศน์ของหมู่บ้านที่ชัดเจน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหมู่บ้าน

ความรู้ ชุมชนมิติเศรษฐกิจรู้จักใช้หลักวิชาความรู้ต่างๆที่มีในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆในการดำเนินกิจกรรมในชุมชน ชุมชนใช้หลักการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นสำคัญ และสร้างองค์ความรู้ใหม่เสมอจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และเรียนรู้จากปราชญ์ในชุมชน รวมทั้งการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองแล้วนำมาปฏิบัติ ปรับประยุกต์ในชุมชน

คุณธรรม ชุมชนมิติเศรษฐกิจรู้จักใช้หลักคุณธรรม และจริยธรรมในการดำเนินกิจกรรมในชุมชนด้วยความเสมอภาคในชุมชน โดยยึดหลักโดยใช้หลักความซื่อสัตย์ ความโปร่งใส ในลักษณะการกระจายอำนาจ ทำงานร่วมกัน ทุกคนมีส่วนร่วมกันรับผิดชอบสิ่งที่จะเกิดขึ้นในชุมชน

3.1.4ชุมชนมิติเศรษฐกิจระหว่างแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียงในมิติเศรษฐกิจ โดยชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้(COP) ของชุมชนในมิติสังคมได้เน้นหลักเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือ

ความพอประมาณ ชุมชนมิติเศรษฐกิจมีความสนใจที่จะศึกษา ตัวอย่าง เช่น เรื่องการบริหารจัดการ โรงสีชุมชนจากหมู่บ้านสระยายชี เนื่องจากมีกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน แต่มีรูปแบบการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน โดยเน้นการผลิตแค่เพียงพอ นึกถึงคนในชุมชนเป็นหลัก ไม่มุ่งเน้นผลิตเพื่อสร้างรายได้มากจนเกินตัว หรือค้ากำไรเกินควรจากชุมชนใกล้เคียงที่เข้ามาพึ่งพาในเรื่องของโรงสีชุมชน และเรียนรู้ เรื่องการปลูกทุกอย่างที่กินและกินทุกอย่างที่ปลูก โดยให้ทุกหลังคาเรือนปลูกผักอะไรก็ได้ 5 ชนิดต่อหลังคาเรือน และสนับสนุนให้คนในชุมชนช่วยกันดูแล แบ่งปันกัน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจปฏิบัติในครัวเรือน ตลอดจนไม่ทำกิจกรรมที่ใหญ่เกินไป หรือต้องกู้ยืมจากภายนอก พร้อมทั้งใช้ทรัพยากรและผลผลิตจากคนในชุมชนด้วยตนเอง ซึ่งทำให้ชุมชนมิติเศรษฐกิจเกิดกระบวนการเรียนรู้ความพอประมาณในตนเอง

ความมีเหตุผล ชุมชนมิติเศรษฐกิจมีการอยู่ร่วมกันก็ต้องอาศัยกฎระเบียบของชุมชนเป็นตัวบังคับพฤติกรรมของคนในชุมชน ตลอดจนใช้ข้อมูลของชุมชนที่มีในการวิเคราะห์ชุมชนก่อนดำเนินกิจกรรม เพื่อให้เกิดความสอดคล้องต้องกันของปัญหา แล้วจะนำไปสู่การเกิดความร่วมมือด้วยความสมัครใจ ตลอดจนเรื่องระบบบริหารจัดการกองทุนต่างๆในชุมชน และเรียนรู้เทคนิค วิธีการในการตั้งสถานที่ทำการของชุมชน ที่มีการจัดสรรปันส่วนได้อย่างเหมาะสมกับการทำงาน และชุมชนเรียนรู้ที่ได้จากบ้านสระยายชีคือ เรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม โดยส่งเสริมให้คนในชุมชนได้ใช้ทักษะความสามารถของตนเองในการบริหารและพัฒนากลุ่มอาชีพหรือกองทุนต่างๆในชุมชนให้อยู่รอดและยั่งยืน ซึ่งทำให้ชุมชนมิติเศรษฐกิจเกิดกระบวนการเรียนรู้ใช้หลักเหตุและผลในการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมในชุมชน

การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ชุมชนมิติเศรษฐกิจได้เรียนรู้เรื่องการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ พร้อมทั้งกระตุ้นความคิดให้มีจิตสำนึกจากเรื่องการบริหารจัดการชุมชน ตัวอย่าง เช่น บ้านสระยายชี โดยจุดเด่นของบ้านสระยายชีด้านการบริหารจัดการด้านต่างๆ มีบุคลากรน้อยและบุคลากรส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงที่บริหารจัดการ แต่สามารถบริหารจัดการชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งคนเหล่านั้นมีโอกาสที่จะพัฒนาทักษะความสามารถของตนเองได้ด้วย และเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการกองทุนชุมชน สถาบันการเงินชุมชนจากบ้านหนองกระทุ่มที่มีประสิทธิภาพ ให้มีความพร้อมและรองรับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งทำให้ชุมชนมิติเศรษฐกิจเกิดกระบวนการเรียนรู้ในการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในชุมชนที่เริ่มรู้จักการวางแผนและการเตรียมการที่ดี

ความรู้ ชุมชนมิติเศรษฐกิจได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและได้ความรู้ในหลักวิชาการต่างๆที่ใช้ในการแก้ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ตัวอย่าง เช่น โดยเรียนรู้เทคนิค แนวคิดเรื่อง การบริหารจัดการกองทุนและสถาบันการเงินชุมชน รวมทั้งเรื่องการจัดตั้งกฎระเบียบที่จะยึดถือร่วมกันในชุมชน เพื่อให้การอยู่ร่วมกันในชุมชนเป็นไปด้วยความผาสุกสงบเรียบร้อยจากบ้านหนองกระทุ่ม ซึ่งชุมชนมิติเศรษฐกิจได้เกิดกระบวนการเรียนรู้การนำความรู้ที่ได้เรียนรู้มาปรับประยุกต์ใช้ในชุมชน

คุณธรรม ชุมชนมิติเศรษฐกิจได้เรียนรู้เรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ความโปร่งใส และความยุติธรรมในการบริหารจัดการในชุมชนที่มีประสิทธิภาพด้วยความเสมอภาค ตัวอย่าง เช่น การเรียนรู้จากบ้านหนองกระทุ่ม เนื่องจากบ้านหนองกระทุ่มมีกองทุนชุมชนในฐานะสถาบันการเงินชุมชน ซึ่งมีระบบบริหารจัดการที่รอบคอบและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งเรื่องการจัดตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นมาปฏิบัติร่วมกัน ที่มีการจัดทำข้อตกลงที่เกิดจากการยึดถือและปฏิบัติร่วมกัน คนในชุมชนช่วยกันดูแล แบ่งปันกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ตลอดจนการยึดหลักของความยุติธรรม ความโปร่งใส ความเสมอภาคในการบริหารจัดการในหมู่บ้าน โดยเฉพาะโครงการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องรายได้-รายจ่าย โครงการแต่ละโครงการจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการ ซึ่งคณะกรรมการแต่ละคนก็ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ส่วนคุณธรรมที่ได้จากบ้านสระยายชีกล่าวคือ เน้นการปลูกผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัยและมี โดยพยายามลดการใช้สารเคมีลดทีละน้อย แม้ว่าจะยังไม่สามารถเลิกใช้ได้ในทันทีก็ตาม เพื่อสุขภาพของตนเองและผู้บริโภคเป็นสำคัญ และไม่คำนึงถึงรายได้ซึ่งเป็นประโยชน์ส่วนตัว รวมทั้งคำนึงถึงส่วนรวมเป็นสำคัญในการประกอบอาชีพและดำเนินกิจกรรมด้วย ซึ่งชุมชนมิติเศรษฐกิจได้เกิดกระบวนการเรียนรู้การนำคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความโปร่งใส และความยุติธรรมในการบริหารจัดการในชุมชนที่ดี

3.1.5 ชุมชนมิติเศรษฐกิจหลังการการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียง

ในมิติสังคม โดยชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ (COP) โดยแบ่งผลการศึกษออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นหลังจากมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันไปสู่การปฏิบัติ และ 2) องค์ความรู้ที่ได้จากการดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันสามารถนำมาพัฒนาต่อยอดกิจกรรมในชุมชน พบว่า

(1) ชุมชนมิติเศรษฐกิจได้กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นหลังจากมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันไปสู่การปฏิบัติใช้ในชุมชนและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียงที่เน้น 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ดังนี้

ความพอประมาณ ชุมชนมิติเศรษฐกิจเกิดกระบวนการเรียนรู้ความพอประมาณ ตัวอย่าง เช่น ผลจากการศึกษาดูงานจากบ้านเวพูน บ้านสระยายชีได้นำเทคนิคด้านการบริหารจัดการโรงสีชุมชน โดยจะพัฒนาโรงสีของชุมชนให้เกิดความมั่นคง รวมทั้งวางแผนที่จะต่อยอด เพื่อที่จะขยายโรงสีชุมชนของบ้านสระยายชีสู่ตลาดภายนอก โดยขอความร่วมมือจากหน่วยงานราชการ และการศึกษาดูงานเรื่องรูปแบบการผลิตเพิ่มเติมจากแหล่งอื่นๆ เพื่อสร้างอาชีพและรายได้เสริมให้กับคนในชุมชนที่จะช่วยกันผลิตข้าวสารบรรจุถุงจำหน่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน ส่วนความรู้ที่ดีจากบ้านหนองกระทุ่ม จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการต่อยอดการบริหารโรงสีชุมชนและบริหารกลุ่มทุนให้ชุมชนให้เป็นระบบ ง่ายต่อการติดตาม ตรวจสอบ และลดปัญหาให้น้อยลงจากที่เคยประสบอยู่ และส่งเสริมให้คนในชุมชนปลูกพืชผักสวนครัวในบริเวณบ้านที่มีที่ว่างเพื่อลดรายจ่ายของครัวเรือนให้มีความต่อเนื่องในชีวิตประจำวัน และเน้นการดำเนินกิจกรรมที่ต่อยอดจากกิจกรรมเดิมๆ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง

ความมีเหตุผล ชุมชนมิติเศรษฐกิจเกิดกระบวนการเรียนรู้ความมีเหตุผลและผลในการดำเนินชีวิตด้วยความรอบคอบ และอย่างมีสติ ในการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม ตัวอย่าง เช่น บ้านสระยายชีต้องการที่จะต่อยอดเรื่อง โรงสีชุมชนหลังจากที่ได้ศึกษาดูงานจากบ้านเวพูน แต่ก็ไม่ได้ตัดสินใจที่เกิดจากคนกลุ่มน้อย แต่ได้นำแนวคิดที่ตัวแทนได้ไปศึกษาดูงานมาพูดคุยขอความคิดเห็นจากคนในชุมชน เพื่อดูความต้องการของคนในชุมชนเป็นพื้นฐานของการกำหนดกิจกรรมที่จะต่อยอดต่อไป นอกจากนั้น แม้ว่าบ้านสระยายชีจะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขภายในชุมชน แต่การจัดตั้งกฎระเบียบไว้ปฏิบัติร่วมกันในชุมชนเป็นสิ่งที่น่าสนใจ บ้านสระยายชีจึงได้ดำเนินการปรึกษากับคนในชุมชน เพื่อร่วมกันจัดตั้งกฎระเบียบชุมชนขึ้นมาให้เป็นรูปธรรมและอาศัยกฎระเบียบของชุมชนเป็นตัวบังคับพฤติกรรมของคนในชุมชน เพื่อให้ความสงบสุข ความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในชุมชนยังคงเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าจะต้องการต่อยอดแนวคิดใหม่ๆ จากการศึกษาดูงาน ชุมชนก็ยังคงใช้ข้อมูลของชุมชนที่มีในการวิเคราะห์ชุมชนก่อนดำเนินกิจกรรม เพื่อให้เกิดความสอดคล้องต้องกันของปัญหาเช่นเดิม

การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ชุมชนมิติเศรษฐกิจเกิดกระบวนการเรียนรู้การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีที่รู้จักการวางแผนที่ดีและการเตรียมการที่ดี ตัวอย่าง เช่น บ้านสระยายชีได้นำหลักการบริหารจัดการด้านการเงินจากบ้านหนองกระทุ่มมาเป็นแนวทางในการจัดระบบกองทุนต่างๆชุมชน รวมทั้งการจัดทำระบบบัญชีโรงสีชุมชน เพื่อมุ่งสู่การมีสถาบันการเงินที่เข้มแข็ง เป็นระบบ และง่ายต่อการบริหารจัดการในอนาคต คนในชุมชนจะได้มีเงินออมที่มากขึ้น เพื่อให้ชุมชนอยู่รอดและยั่งยืนต่อไป ส่วนด้านภูมิคุ้มกันที่ได้จากบ้านเวฬุวัน คือ ด้านการใช้สารเคมี บ้านสระยายชีจะทดลองผลิตปุ๋ยชีวภาพใช้ในการเกษตร และนำไปทดลองใช้ เพื่อลดต้นทุนการผลิต และรักษาสุขภาพของเกษตรกร และฟื้นฟูสภาพดิน เพื่ออนาคตที่จะได้ดินที่อุดมสมบูรณ์ เพิ่มผลผลิตโดยปราศจากสารเคมี ตลอดจนปลูกผักสวนครัวไว้กินบริโภคในครัวเรือน จะได้มีเงินเหลือเก็บออมเข้าสถาบันการเงินชุมชน

ความรู้ ชุมชนมิติเศรษฐกิจเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้านความรู้ในการนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้มาแก้ไขปัญหาและอุปสรรค ตัวอย่าง เช่น ผลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาดูงานจากบ้านเวฬุวันกล่าวคือ บ้านสระยายชีจะพัฒนาไปสู่การเปลี่ยนวิสาหกิจชุมชน โดยผลิตเพื่อจำหน่ายให้กับคนในชุมชนในราคาต้นทุน และจัดทำฉลากผลิตภัณฑ์ของสินค้า พร้อมทั้งขอรับคำปรึกษาและขอความร่วมมือกับหน่วยงานราชการเพื่อจัดหาตลาดรองรับผลิตภัณฑ์

คุณธรรม ชุมชนมิติเศรษฐกิจเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้านคุณธรรม ได้จิตสำนึกในเรื่องคุณธรรมในการประกอบอาชีพที่ได้นำไปปลูกจิตสำนึกให้กับเกษตรกรบ้านสระยายชี ที่ไม่ใช้สารเคมี เพื่อรักษาสุขภาพของตนเองและผู้บริโภค ซึ่งจะทำให้เห็นถึงความซื่อสัตย์และการมีคุณธรรมในการประกอบอาชีพจากบ้านหนองกระทุ่มและบ้านเวฬุวันที่ได้ทดลองปฏิบัติมาอย่างจริงจัง

(2) ชุมชนมิติเศรษฐกิจได้อาศัยความรู้จากการดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันนำมาพัฒนาต่อยอดกิจกรรมในชุมชนและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียง ที่เน้น 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ดังนี้

ความพอประมาณ ชุมชนมิติเศรษฐกิจได้นำองค์ความรู้จากการดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นำมาต่อยอดกิจกรรมด้านความพอประมาณในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ที่ใช้ความพอดี พอประมาณ และรู้จักการประมาณตนเอง ตัวอย่าง เช่น บ้านสระยายชีได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านความพอประมาณในการดำเนินชีวิตจากบ้านหนองกระทุ่มด้านการปลูกจิตสำนึกด้านความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน โดยได้อาศัยความรู้ด้านการปลูกพืชผักสวนครัวจากบ้านหนองกระทุ่ม โดยจะสนับสนุนให้คนในชุมชนปลูกอย่างต่อเนื่องเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ส่วนความพอประมาณด้านการดำเนินกิจกรรมก็คือด้าน โรงสีชุมชน โดยตั้งเป้าหมายที่จะพัฒนาโรงสีชุมชนให้

มีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ยังคงเน้นการจำหน่ายให้คนในชุมชนเป็นหลัก ก่อนจำหน่ายสู่ภายนอก เพื่อให้เกิดเงินทุนหมุนเวียนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง และสามารถนำเงินทุนหมุนเวียนไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้

ความมีเหตุผล ชุมชนมิติเศรษฐกิจได้นำองค์ความรู้จากการดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นำมาต่อยอดกิจกรรมด้านความมีเหตุผล ในการใช้ดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุและมีผล ในการตัดสินใจอย่างรอบคอบ ตัวอย่าง เช่น ดำเนินกิจกรรมตามศักยภาพ ไม่ใหญ่จนเกิดความสามารถและศักยภาพของคนในชุมชน คำนึงถึงการแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการเป็นหลัก ก่อนจะทำอะไรต้องให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ หากเป็นความต้องการที่แท้จริง ความร่วมมือจะเกิดขึ้นตามมา โดยไม่กั๊กจากภายนอกมาดำเนินกิจกรรม ซึ่งองค์ความรู้นี้ได้จากบ้านหนองกระทุ่ม

การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ชุมชนมิติเศรษฐกิจได้นำองค์ความรู้จากการดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นำมาต่อยอดกิจกรรมด้านการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในชุมชน คือ รู้จักการวางแผนและการเตรียมการที่ดีในอนาคตกับการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาในสังคม ตัวอย่าง เช่น การพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนเป็นหลัก โดยอาศัยกิจกรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพ ซึ่งการดำเนินกิจกรรมก็ยึดแผนชุมชนเป็นตัวตั้ง พยายามใช้กิจกรรมดึงคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุด เมื่อจัดตั้งกลุ่มก็ต้องพัฒนากลุ่มให้อยู่รอดโดยจัดตั้งกลุ่มตามความต้องการของชุมชน ไม่ใช่ตามความต้องการของหน่วยงานราชการ แล้วบูรณาการสิ่งที่มีในชุมชนมาใช้ประโยชน์ ควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาควบคู่กันไปอย่างสมดุล ที่กล่าวมานี้เป็นองค์ความรู้ที่ได้จากบ้านเวฬุวัน

ความรู้ ชุมชนมิติเศรษฐกิจได้นำองค์ความรู้จากการดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นำมาต่อยอดกิจกรรมด้านความรู้ในหลักวิชาการความรู้ที่ใช้ในการแก้ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมของคนในชุมชน ตัวอย่าง เช่น ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานเป็นองค์ความรู้จากภายนอกที่ได้เห็นจากพื้นที่จริง และได้พูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากชุมชนที่ประสบความสำเร็จอย่างแท้จริง ทำให้ความรู้นั้นเป็นความรู้ที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชุมชน ตามเป้าหมายของเรื่องนั้นๆ ไม่ว่าจะเป็นการต่อยอดหรือพัฒนา โดยองค์ความรู้ที่ได้จากบ้านเวฬุวันคือการหันมาผลิตและใช้ปุ๋ยชีวภาพควบคู่กับการใช้สารเคมีให้เกิดเป็นนิสัย เพื่อรักษาสุขภาพให้ดีขึ้น และผลผลิตมีอันตรายน้อยลงต่อผู้บริโภคและตนเอง

คุณธรรม ชุมชนมิติเศรษฐกิจได้นำองค์ความรู้จากการดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นำมาต่อยอดกิจกรรมด้านคุณธรรมที่จะนำมาปฏิบัติใช้ในชุมชน คือ การใช้หลักความเป็นธรรม ความซื่อสัตย์ ความสุจริต และความรับผิดชอบ ในการนำมาปฏิบัติใช้ในชุมชน

ตัวอย่าง เช่น ได้องค์ความรู้ในเรื่องคุณธรรมและความซื่อสัตย์ต่อส่วนรวมด้วยการลดการใช้สารเคมีที่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภคและตนเอง รวมทั้งองค์ความรู้ในเรื่องของกฎระเบียบชุมชนจากบ้านหนองกระทุ่ม ที่บ้านสระยายชีจะนำไปต่อยอดจากกฎระเบียบเดิมที่มีอยู่ ซึ่งอาจจะยังไม่ชัดเจน เพื่อให้มีมาตรการทางสังคมร่วมกัน แม้ว่าคนในชุมชนจะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขแล้วก็ตาม แต่กฎระเบียบข้อบังคับจะช่วยให้ชุมชนมีมาตรการควบคุมอีกชั้นหนึ่งในการควบคุมทางสังคมในชุมชนที่เป็นรูปธรรมขึ้นมา

3.2 การถอดบทเรียนการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ และผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียงในแต่ละมิติ โดยชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ (COP)

ในส่วนที่สองเป็นการสรุปถอดบทเรียนการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียงในแต่ละมิติ ทั้ง 2 มิติ คือ มิติสังคม และมิติเศรษฐกิจ โดยมีหลักการและขั้นตอน คือ เป็นการศึกษาลักษณะของการนำชุมชนต้นแบบในแต่ละพื้นที่ที่ได้ศึกษาเรียนรู้กันเองโดยศึกษาในลักษณะของการสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาองค์ความรู้ที่น่าสนใจในชุมชนที่นำไปสู่การถ่ายโอนองค์ความรู้ หลังจากเข้าไปติดตามผลการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียงเชิงการบูรณาการ ด้วยวิธีการชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ (Community of Practice: COP) โดยการเข้าไปสังเกต เพื่อศึกษารูปแบบการบูรณาการการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของชุมชนพอเพียง และดำเนินจัดสัมมนาในลักษณะของการสนทนากลุ่ม (Focus Group) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียง เพื่อสรุปถอดบทเรียนการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียงจากการการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียงเชิงการบูรณาการ เพื่อศึกษารูปแบบการบูรณาการการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

3.2.1 ผลจากการถอดบทเรียนการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ และผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียงในแต่ละมิติ โดยชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ (COP) ชุมชนมิติสังคมพบว่า

ความพอประมาณ ดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ไม่เดือดร้อน สร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นจิตใจปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภคในครัวเรือน หากอะไรที่เป็นปัญหาและความต้องการร่วมกัน แต่มีงบประมาณไม่เพียงพอ อาศัยการระดมทุนจากภายในเป็นหลักเพื่อดำเนินกิจกรรมเท่าที่จะสามารถปฏิบัติได้ หากรู้จักเพียงพอ การดำเนินชีวิตถึงจะพอเพียง

ความมีเหตุผล รับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทุกครั้งในทุกๆ โครงการ/กิจกรรม เพื่อให้เกิดกิจกรรมที่ทุกคนต้องการ และยอมรับ พร้อมทั้งเต็มใจที่จะให้ความร่วมมือด้วยความสมัครใจในการปฏิบัติอย่างแท้จริง โดยปราศจากการบังคับ ความรู้สึกเป็นเจ้าของของชุมชนร่วมกันจึงจะเกิดขึ้น

ด้านการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี เริ่มต้นที่การพัฒนามนุษย์ด้วยการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ปลูกจิตสำนึกให้คิดเป็น ทำเป็น และรู้จักแก้ไขปัญหาด้วยตนเองและเพื่อส่วนรวม รวมทั้งอาศัยการดำเนินกิจกรรมร่วมกันเป็นเป็นเครื่องมือที่จะช่วยสร้างโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ตลอดจนนำทุนทางสังคมมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมด้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อยกระดับความเข้มแข็งของทุนทางสังคมให้เป็นรากฐานที่เข้มแข็งในการพัฒนาชุมชนต่อไป

ด้านความรู้ อาศัยการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง และเรียนรู้จากภายนอกด้วยการศึกษาคูงาน การอบรมสัมมนา แล้วนำความรู้ที่ได้จากแหล่งต่างๆ ที่มีโอกาสในการเรียนรู้ มาทดลองปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดการพัฒนาความรู้ในกระบวนการดำเนินชีวิต ขณะเดียวกันก็อาศัยเวทีประชาคมของหมู่บ้านเป็นแหล่งถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ

หลักคุณธรรม อาศัยจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความสามัคคีภายในชุมชน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ตลอดจนความเป็นเครือญาติและเพื่อนบ้านซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่แนบแน่นมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน และร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งผู้นำชุมชนก็มีความเสียสละ และมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการติดตามผลการดำเนินกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อแก้ไขปัญหาและขับเคลื่อน โครงการ/กิจกรรมต่อไปในดำเนินการ ไปอย่างราบรื่น

3.2.2 ผลจากการถอดบทเรียนการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ และผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียงในแต่ละมิติ โดยชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ (COP) ชุมชนมิติเศรษฐกิจ พบว่า

ด้านความพอประมาณ รู้จักพอประมาณในการผลิต โดยผลิตแต่พอสร้างรายได้ จุนเจือครอบครัวและเหลือเก็บออม ลดการใช้สารเคมีในกระบวนการผลิต ปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภคเองโดยตลอด เพื่อลดรายจ่ายและสร้างรายได้จากการประกอบอาชีพควบคู่กันไป

ด้านความมีเหตุผล มีหลักการบริหารจัดการกองทุนที่มีประสิทธิภาพ วางแผนและจัดระบบการกู้ยืมที่ชัดเจนและเป็นระบบ และให้กู้ยืมเท่าที่จำเป็น ในอัตราดอกเบี้ยที่เหมาะสม โดยดอกเบี้ยที่ได้จากการกู้ยืมเงินจากกองทุน และค่าธรรมเนียมจากโรงสีข้าวชุมชนก็นำมาใช้ในการบริหารจัดการ โรงสี ได้แก่ ซ่อมบำรุงเครื่องสีข้าว ทำความสะอาดลานตากข้าว ปั่นผลคืนสู่สมาชิก

และจัดเป็นสวัสดิการสู่ชุมชน ฯลฯ และสนับสนุนให้คนในชุมชนแบ่งข้าวสารที่สีได้ไว้บริโภคในครัวเรือนเป็นหลักก่อนนำออกจำหน่ายสู่ภายนอกในลำดับต่อไป

ด้านการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มุ่งเน้นการหาตลาดรองรับผลผลิตที่มั่นคง รวมทั้งผลิตสิ่งที่ชุมชนสามารถผลิตเองได้เพื่อลดต้นทุนการผลิต เช่น ปุ๋ยชีวภาพ โดยระดมทุนและทรัพยากรในชุมชนมาร่วมกันทำ แล้วแบ่งกันนำไปทดลองใช้ เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกให้เกษตรกรหันมาใช้สารชีวภาพ ที่จะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันด้านสุขภาพให้กับเกษตรกร และผู้บริโภค ตลอดจนบริหารจัดการโรงสีชุมชนให้เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนอย่างยั่งยืน เพื่อป้องกันเกษตรกรให้รอดพ้นจากการถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง และมีเงินเหลือเพิ่มขึ้นจากกระบวนการผลิต เข้าสู่กระบวนการเก็บออมในครัวเรือนและสถาบันการเงินชุมชน เพื่อนำไปหมุนเวียนใช้ประโยชน์ในยามขาดแคลนและจำเป็น

ด้านความรู้ เรียนรู้ด้วยตนเองจากการทดลองปฏิบัติ จากการศึกษาดูงาน การอบรมสัมมนา มาใช้บริหารจัดการกิจกรรมและกองทุนต่างๆ ในชุมชนให้เป็นระบบ โดยสร้างกฎระเบียบ ข้อตกลงในการกู้ยืมให้ชัดเจน มีระบบการกู้ยืมเงินในกองทุนที่รัดกุม ส่วนงบประมาณที่เก็บออมในกองทุน/สถาบันการเงินชุมชน สามารถนำมาขับเคลื่อนโครงการ/กิจกรรมของชุมชนยามเร่งด่วนได้ ตลอดจนหาเทคนิค วิธีการใหม่ๆ เพื่อพัฒนาและยกระดับไปสู่การเป็นสถาบันการเงินชุมชนและธนาคารชุมชนตามที่ชุมชนคาดหวังไว้

หลักคุณธรรม ได้แก่ คุณธรรมในการประกอบอาชีพ คือการลดการใช้สารเคมี เพื่อป้องกันอันตรายให้กับผู้ผลิตและผู้บริโภค รวมทั้งด้านการบริหารจัดการกองทุนต่างๆ ก็จะต้องยึดหลักคุณธรรมในการบริหารจัดการให้มีความโปร่งใส ซื่อสัตย์ สามารถตรวจสอบได้ จนได้รับความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจจากคนในชุมชน รวมทั้งชี้แจงผลการดำเนินงานต่างๆ ต่อคนในชุมชนให้รับทราบโดยทั่วกัน เพื่อแสดงให้เห็นถึงความซื่อสัตย์และการอาศัยคุณธรรมในการดำเนินงาน

2. อภิปรายผล

จากผลการวิจัยนั้น คณะผู้วิจัยได้นำประเด็นที่สำคัญมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ดังนี้

2.1 ตัวชี้วัดที่สร้างขึ้นสามารถบ่งชี้ที่แสดงถึงหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงได้ โดยกำหนดเกณฑ์ค่าเฉลี่ยที่ใช้เป็นเกณฑ์เบื้องต้น ที่สามารถวัดระดับหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงได้ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วชุมชนพอเพียงในแต่ละหมู่บ้านสูงกว่าเกณฑ์ค่าเฉลี่ย ทั้งนี้เนื่องมาจากชุมชนพอเพียงทั้งหมดได้ดำเนินงานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข กล่าวคือ ได้ดำเนินกิจกรรมที่อาศัยความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ตลอดจนการ

ถ่ายทอดองค์ความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การใช้หลักคุณธรรมในการดำเนินกิจกรรมในชุมชน เช่น การเข้าถึงของผู้ด้อยโอกาสของคนในชุมชน ในการรับบริการด้านสวัสดิการสังคม และครัวเรือนที่เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน เป็นต้น ชุมชนยึดหลักความพอประมาณในการดำเนินกิจกรรมในชุมชน เช่น การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือน ครัวเรือนที่ร่วมกิจกรรมด้านการลดรายจ่าย และการจัดกิจกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา เป็นต้น ส่วนการยึดหลักความมีเหตุผลของชุมชน เช่น ประชาชนที่เข้าร่วมในการประชุม/ประชาคมในหมู่บ้านเกี่ยวกับกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง การจัดทำแผนชุมชนในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา ครัวเรือนที่ร่วมดำเนินโครงการด้านเศรษฐกิจพอเพียง และครัวเรือนที่ได้รับข้อมูลข่าวสารเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจากสื่อต่างๆ เป็นต้น และการยึดหลักการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีของชุมชน เช่น ครัวเรือนที่เข้าร่วมกองทุนฌาปนกิจหมู่บ้าน กิจกรรมด้านการเพิ่มรายได้บนหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่หลากหลายและเป็นรูปธรรม จำนวนกิจกรรมการให้บริการสังคม และจำนวนกิจกรรมด้านสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนของชุมชนพอเพียงที่ประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 การสำรวจชุมชนที่นำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติชุมชนพอเพียงในมิติต่างๆ มีประเด็นที่สนใจ คือ

2.2.1 ความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของคนในชุมชนทำให้หมู่บ้าน/ชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนที่ขับเคลื่อนการพัฒนาศักยภาพของตนเองได้เป็นอย่างดีที่ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเน้น 3 ห่วง 2 เงื่อนไข โดยมีจุดเริ่มต้นจากผู้นำชุมชนที่เป็นผู้ริเริ่มและเป็นแบบอย่างให้กับชุมชน ได้เรียนรู้จากการศึกษาดูงาน และได้รับความรู้จากการอบรมเรียนรู้จากการทดลองปฏิบัติ ที่ทำให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้เป็นเพราะคนในชุมชนให้ความสำคัญการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการแก้ไขปัญหาของชุมชนและตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ทำให้คนในชุมชนมุ่งมั่น ดังเช่น หมู่บ้านภูผกั๊ก หมู่ที่ 7 ตำบลหินสว อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ตระหนักถึงการรู้จักประมาณตนเอง ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความประหยัด อุดม การรู้จักพึ่งพาตนเอง การไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับคนในชุมชน เดินทางสายกลาง ดังคำกล่าว "... มีรายได้ ให้อด ให้ออมไว้ คิดในสิ่งที่ดี ทำตามที่ดี ไม่ทำมาก ไม่ต้องใช้ทุนเยอะ ไม่ต้องเป็นหนี้ ไม่หวังรวย พอมี พอกิน..." และหมู่บ้านดอนม่วง หมู่ที่ 10 ตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลกมีความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ประกอบด้วย 3 ห่วง เริ่มจากความพอประมาณ กล่าวคือ รู้จักความพอดี รู้จักการประมาณตนเอง โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีคุณค่า และให้เกิดประโยชน์สูงสุด ความมีเหตุผล คือ รู้จักใช้เหตุผล มีสติในการดำเนินชีวิต รู้จักการวางแผน มีเป้าหมายในการดำเนินชีวิต การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี คือ รู้จักใช้ชีวิตโดยไม่ประมาท มีหลักประกันชีวิตของตนเอง มี

การรวมกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และ 2 เงื่อนไข ประกอบด้วย เงื่อนไขด้านคุณธรรม คือ การมีน้ำใจ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักแบ่งปัน เสียสละ มีคุณธรรม จริยธรรมที่ดี ยึดประโยชน์ส่วนรวม และเงื่อนไขด้านความรู้ คือ รู้จักค้นคว้าศึกษาเรียนรู้ เพื่อนำมาทดลองปฏิบัติ ให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่จะนำไปปฏิบัติใช้ในชุมชน ดังคำกล่าวที่สะท้อนว่า “... การที่จะทำอะไรสักอย่าง การที่จะมีความเข้าใจในสิ่งที่จะทำให้เข้าใจถ่องแท้เสียก่อน เมื่อทำลงไปแล้วจะได้ไม่เกิดความเสียหาย เช่นเดียวกับการได้เข้าใจในหลักการที่สำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงว่าแก่นแท้ คือ อะไร ...” เป็นต้น

2.3. การใช้ทรัพยากรที่มีในชุมชนอย่างคุ้มค่าและให้เกิดประโยชน์สูงสุดนั้น จำเป็นอย่างยิ่ง ต้องมีวิธีการบริหารจัดการที่ดี ที่อาศัยความร่วมมือจากการมีส่วนร่วมทุกฝ่ายทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ที่ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ

2.3.1 บุคลากร มีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง เพราะว่าบุคลากร ที่มีความรู้ความสามารถ และมีศักยภาพที่ดี ประกอบด้วยความเต็มใจที่จะเข้าร่วมปฏิบัติงานแล้วจึงจะส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมในชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชนได้รับประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้เป็นเพราะการทำงานของคณะกรรมการและคนในชุมชน มีลักษณะการทำงานของคณะกรรมการและคนในชุมชนทุกหมู่บ้าน มาด้วยความสมัครใจ โดยการอาสาสมัครเข้ามาทำงาน โดยไม่หวังผลตอบแทน เพราะคนในชุมชนทุกคนมีทัศนคติว่า “...ชุมชนเป็นของทุกคนในชุมชน ไม่ได้เป็นของคนใดคนหนึ่งหรือเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการ แต่เป็นหน้าที่ของคนทุกคนในชุมชน...” (หมู่บ้านคอนสัก หมู่ 3 ตำบลไทรกลาง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย) สังเกตได้จากการให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆร่วมกันภายในหมู่บ้าน การเข้าร่วมประชุมประชาคมทุกเดือนของคนในหมู่บ้าน โดยมีสมาชิกในครัวเรือนเป็นตัวแทนในการเข้าร่วมเกือบทุกครัวเรือน เป็นต้น

2.3.2 งบประมาณ ถึงแม้ว่าชุมชนส่วนใหญ่จะไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐหรือได้มาไม่เพียงพอ นั้น แต่ชุมชนได้มีแนวทางการแก้ไขปัญหาระงับงบประมาณได้โดยใช้งบประมาณจากกองทุนที่มีอยู่ในชุมชนมาสมทบ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมสามารถดำเนินงานได้ตามแผนชุมชนที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เป็นเพราะเพราะงบประมาณที่ได้รับมีจำนวนจำกัด และถูกตัดงบประมาณทั้งนี้เนื่องจากมีหมู่บ้านหลายที่เสนอของบประมาณไปที่หน่วยงานภาครัฐ เช่นเดียวกัน ดังคำสัมภาษณ์ของผู้นำกล่าวว่า “... งบประมาณที่ขอไปได้ยาก มีความยุ่งยาก และหลายขั้นตอนกว่าที่จะได้เงินมา ...” (บ้านหนองกระทุ่ม หมู่ 7 ตำบลหัวถนน อำเภอลองขลุ้ง จังหวัดกำแพงเพชร) ซึ่งทำให้แต่ชุมชนได้แก้ปัญหาโดยการนำเงินที่เป็นเงินกองทุนของหมู่บ้านมาบริหารจัดการแทนเพื่อที่จะสามารถดำเนินโครงการต่อไปได้

2.3.3 เครื่องมืออุปกรณ์ ที่ใช้ในชุมชนส่วนใหญ่มีความเพียงพอต่อการใช้งานที่สามารถดำเนินงานได้ เพราะชุมชนได้มีการเตรียมการและวางแผนที่ดี แต่มีบางหมู่บ้านไม่เพียงพอต่อการใช้งานซึ่งหมู่บ้านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาโดยการใช้เงินทุนที่เป็นสวัสดิการในชุมชนมาจัดซื้อหรือซ่อมแซมดูแลรักษา เพื่อให้สามารถใช้งานหรือดำเนินการได้ ทั้งนี้เป็นเพราะเครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันไป ซึ่งขึ้นอยู่กับกิจกรรมของแต่ละหมู่บ้านที่ใช้เครื่องมืออุปกรณ์ในการดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยบางหมู่บ้านเพียงพอที่ใช้ในการดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน แต่บางหมู่บ้านก็ไม่เพียงพอแต่ชุมชนก็มีวิธีที่สามารถแก้ปัญหาในเรื่องดังกล่าวได้ดังคำกล่าวที่ว่า "... เครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรม ไม่เพียงพอกับความต้องการ เพราะฉะนั้น หมู่บ้านเราจึงผลิตขึ้นตามกำลังที่มีของชุมชน..." (หมู่บ้านผาทั่ง หมู่ 2 ตำบลห้วยแห้ง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี)

2.3.4 สถานที่ที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนให้กับบุคคลทั้งภายในชุมชนและภายนอกได้เรียนรู้ได้นับว่าเป็นสิ่งที่ดีสำหรับการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนและสามารถรองรับการมาศึกษาดูงานได้อย่างเพียงพอ ทั้งนี้เป็นเพราะมีเพียงจุดเดียวก็เพียงพอที่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้เพียงพอแล้ว แต่มีบางหมู่บ้านที่มีศูนย์การเรียนรู้ที่อื่นที่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับคนภายนอกได้ เช่น บ้านนายหลั่น อีสานจร ได้มีการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การทำไร่นาสวนผสมและสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้ ซึ่งคนในชุมชนได้มีการเข้ามาศึกษาถึงวิธีการทำการเกษตร (หมู่บ้านภูผักไซ้ หมู่ที่ 7 ตำบลหินฮาว อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์)

2.4 ความผูกพันและความยอมรับของคนในชุมชนที่มีต่อการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ คณะกรรมการ และคนในชุมชนยอมรับการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยความเต็มใจเพราะการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้วทำให้คุณภาพของคนในชุมชนส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง มีความรักความสามัคคีเกิดขึ้นภายในชุมชนทั้งเป็นเพราะว่าคนในชุมชนส่วนใหญ่มีความเต็มใจในการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพราะชุมชนมีแนวคิดว่าการใช้ชีวิตที่เหมาะสมกับสถานการณ์ในยุคปัจจุบันควรยึดหลักการที่ปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งหลังจากได้มีการปฏิบัติตามแล้วทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้นการเป็นอยู่ของคนในชุมชนที่ดี ดังคำกล่าวที่ว่า "... คนในชุมชนของเรามีความเต็มใจ และให้ความร่วมมือกันดี ในการดำเนินงานในชุมชน..." (หมู่บ้านหาดสระแดง หมู่ 2 ตำบลหาดสระแดง อำเภอตรอน จังหวัดอุดรธานี)

2.5 จุดเด่นของผู้นำ คือ มีภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย ที่รับฟังความคิดเห็นคนอื่นนำแนวคิดของคนส่วนใหญ่และคนส่วนน้อยมาพิจารณา ก่อนที่จะตัดสินใจในการดำเนินกรรรมต่างๆ

ซึ่งการทำงานของผู้นำจะเน้นการปฏิบัติที่เห็นผล มีเป้าหมายชัดเจน มีการวางแผนงานไว้ล่วงหน้า โดยร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาปฏิบัติให้คนในสมาชิกได้เห็นเชิงประจักษ์จนเป็นที่ยอมรับ ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าผู้นำจะเริ่มต้นด้วยวิธีการทำหรือปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่างก่อน แล้วจึง อธิบายให้คน ในชุมชนทดลองปฏิบัติ อาทิ เช่น การทดลองใช้นวัตกรรมใหม่ๆ ที่เกี่ยวกับของใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การเลี้ยงกบไว้กินเอง การเลี้ยงปลา และการปลูกผักสวนครัวไว้ในครัวเรือน แล้วนำผลที่เกิดขึ้น มาถ่ายทอด และมีการให้กำลังใจ เพื่อให้เกิดความท้อแท้ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“... การที่จะทำให้คนในชุมชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอะไร เราต้องทำให้เขาเห็นเป็นแบบอย่าง เสียก่อน...” (หมู่บ้านท่าจันทร์ หมู่ 3 ตำบลบ้านแดน อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์)

2.6 การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อการนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ คือ คนในชุมชนมีความร่วมมือด้วยความเต็มใจ เสียสละ ทำเพื่อประโยชน์ต่อส่วนร่วม โดยแท้จริง และมุ่งมั่น จะปฏิบัติและยอมรับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งคนในชุมชนได้นำไปปฏิบัติแล้วทำให้ชุมชนของตนเองเกิดความเข้มแข็งและนำไปสู่ชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้ ทั้งนี้เป็นเพราะการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จะให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดีในการที่จะช่วยกันพัฒนาหมู่บ้านหรือเมื่อมีการประชุมประชาคมกันทุกเดือนในเรื่องของการร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมกันวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนดังกล่าวที่ว่า “... คนในชุมชนของเรามองว่าหมู่บ้านไม่ใช่ของคนในคนหนึ่ง แต่เป็นหมู่บ้านของคนทุกคน ดังนั้นเมื่อเราอยู่ร่วมกันก็ต้องมีส่วนร่วมกันชุมชน...” (บ้านคอนม่วง หมู่ 10 ตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก)

2.7 การถ่ายทอดกระบวนการ การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ นั้น ประกอบด้วย 5 กระบวนการ คือ

2.7.1 องค์ความรู้ที่ได้จากการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชน คือ ได้รับทราบถึงลักษณะการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มแต่ละพื้นที่

2.7.2 เทคนิคการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชน คือ การสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชน การสร้างการยอมรับให้กับคนในชุมชนที่จะสามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้จริงและเห็นผล

2.7.3 กระบวนการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชน คือ กระบวนการที่มีการช่วยเหลือ พึ่งพากันและกันชุมชน

2.7.4 แนวทางหรือวิธีการของแผนงาน/โครงการในการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชน โดยมีแนวทางที่เริ่มต้นจากการพัฒนาคนในชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจเพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน

2.7.5 การขยายผลการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชน คือ มีการเรียนรู้แล้ว นำมาปฏิบัติร่วมกัน

ทั้งนี้เพราะชุมชนได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชนกล่าวคือ กระบวนการเรียนรู้ภายในเกิดจากการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองจากการลองผิดลองถูกในการปฏิบัติ แล้วอาศัยเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการประชุมประจำเดือนที่ผู้นำชุมชนจะนำองค์ความรู้จากภายนอกมาต่อบอกให้คนในชุมชนและคนในชุมชนเองก็แลกเปลี่ยนปัญหาจากการปฏิบัติในที่ประชุม จากนั้นช่วยกันวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขร่วมกัน ดังเช่น บ้านกรงทอง หมู่ที่ 5 ตำบลคลองกระจง อำเภอสุวรรณค โลก จังหวัดสุโขทัย ที่ผู้นำชุมชนกล่าวว่า “.. ชุมชนของเราได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ คือ การไปศึกษาดูงานจากชุมชนอื่นที่ประสบความสำเร็จที่เป็นต้นแบบ แล้วนำสิ่งที่สามารถใช้กับชุมชนของเราได้มาประยุกต์ใช้ ซึ่งเราไม่สามารถที่จะนำมาใช้ได้ทั้งหมด โดยการนำมาทดลองปฏิบัติ คือการลองผิดลองถูก เพื่อเป็นการทำให้เห็นเป็นแบบอย่างเสียก่อนที่จะนำไปเผยแพร่ให้กับคนในชุมชน..”

2.8 กระบวนการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติที่สามารถก่อให้เกิดการนำไปปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้เป็นผลสำเร็จ ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ

2.8.1 โครงการ/กิจกรรม ที่ปฏิบัติในชุมชน โดยการยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชน ซึ่งมุ่งเน้นให้เกิดกิจกรรมที่ทำให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งยั่งยืนมากที่สุด

2.8.2 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชน เป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน เพื่อนำแนวทางไปปรับประยุกต์ตามความเหมาะสมของชุมชนตนเอง

2.8.3 การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชน โดยยึดหลักความพอเพียงและการพึ่งตนเองในชุมชน เพื่อให้การดำรงชีวิตและปฏิบัติตนมุ่งเน้นการอยู่รอด

2.8.4 ผลจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ ทำให้ชุมชนมีแนวทางในการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจนก่อให้เกิดความเข้มแข็ง

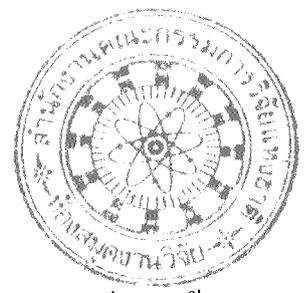
2.8.5 กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาดูงานนำไปสู่การปฏิบัติ คือ ได้ทราบวิธีคิด วิธีการดำเนินงาน วิธีการวางแผน และวิธีการตรวจสอบใน โครงการ/กิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ที่เน้นการพึ่งพากันเองในชุมชน

2.8.6 องค์ความรู้ที่ได้จากการดูงานสามารถนำมาพัฒนาต่อยอดกิจกรรมในชุมชน เป็นการสร้างกฎที่เข้มแข็งในชุมชน และต่อยอดวิธีการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

ทั้งนี้ เป็นเพราะชุมชนพอเพียงใช้กระบวนการนำเสนอเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชน เกิดผลเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและทำให้เกิดการขยายผลการนำเสนอเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในชุมชน ดังเช่นกรณีตัวอย่างผู้นำหมู่บ้านกรทอง หมู่ที่ 5 ตำบลคลองกระจง อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัยที่บอกกับคนในชุมชนในที่ประชุมว่า “ถ้าขี้เกียจ จะ ไม่มีกิน หรือไม่ทำ ก็ไม่มีกิน” บอกกล่าวซ้ำๆ ให้เกิดความเคยชิน และปฏิบัติเรื่อยๆ ซึ่งผลจากการปฏิบัติทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าและยอมรับกับผลที่เกิดขึ้น

2.9 องค์ความรู้จากการถอดบทเรียนของการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ และผลปฏิบัติของเครือข่ายชุมชน ซึ่งช่วยให้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันจะทำให้ชุมชนก่อเกิดความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ ระดับบุคคล คือ เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตที่เห็นคุณค่าของตนเอง ชุมชนและสิ่งแวดล้อม บูรณาการความรู้ ความคิดและเทคนิควิธีการที่ได้มาในรูปแบบต่างๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้มแข็งในระดับท้องถิ่น อยู่ได้อย่างไม่เดือดร้อน สามารถยืนอยู่บนขาตัวเอง เตรียมพร้อมที่จะรับสภาพสถานการณ์ การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นตลอดเวลา ซึ่งถือเป็นหนทางที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง โดยมี “คน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนา รักษาต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ได้อย่างยั่งยืนสำหรับคนรุ่นต่อไป เพื่อให้การพัฒนาประเทศยั่งยืนโดยแท้จริง

ทั้งนี้ เป็นเพราะชุมชนพอเพียงได้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้ชุมชนได้ องค์ความรู้ใหม่ที่เป็นการต่อยอดจากองค์ความรู้เดิมและนำมาขยายผลในชุมชนในลักษณะของการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนเพื่อเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับคนในชุมชนและนอกชุมชนได้เรียนรู้ ซึ่งนับเป็นการถ่ายทอดการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ ดังเช่น “... ชุมชนของเรามีศูนย์การเรียนรู้ที่สามารถรองรับคนมาดูงานได้...” (บ้านเวพูน หมู่ 8 ตำบลวังบ่อ อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์) และมีหลายแหล่งการเรียนรู้ที่เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่เป็นต้นแบบที่สามารถนำองค์ความรู้กลับไปปรับประยุกต์ใช้ในชุมชนได้ กรณีตัวอย่าง บ้านเวพูน หมู่ 8 ตำบลวังบ่อ อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ มีศูนย์การเรียนรู้ลักษณะแบบทั่วไปในชุมชน เช่น การปลูกพืชผักสวนครัวของชาวบ้าน การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงเป็ด การทำนา การทำปุ๋ย เป็นต้น แต่ถ้าเป็นเรื่องของการให้ความรู้คงจะประกอบไปด้วย 2 แห่ง คือ 1) โรงสีชุมชนหมู่บ้านเวพูน เป็นแหล่งให้ความรู้หลักเนื่องจากการจัดกิจกรรมที่โรงสีในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงกันบ่อยครั้งทำให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของคนในชุมชน และ 2) โรงเรียนบ้านเวพูนและวิทยุกระจายเสียงบ้านเวพูนก็เป็นแหล่งให้ความรู้ในความรู้ทั่วไปที่เป็นข่าวสารทั่วไปของหมู่บ้าน

2.10 การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชน ในแต่ละชุมชนมีการสร้างเครือข่ายและความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐเท่านั้น มีเพียงบางชุมชนที่มีการสร้างเครือข่ายและความร่วมมือจากหน่วยงานภาคเอกชน ซึ่งทำให้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงการกระจายองค์ความรู้อยู่กับหน่วยงานภาครัฐ ทำให้ไม่มีการกระจายตัวไปสู่ส่วนอื่นๆ ของสังคม ดังคำกล่าวที่ว่า “...ชุมชนของเราได้รับความช่วยเหลือจากธนาคารพาณิชย์ ด้านความรู้ และให้เงินทุนทิ้งให้เปล่า และกู้ยืม...” (หมู่บ้านเวฬุวัน หมู่ 8 ตำบลวังบ่อ อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์)

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

3.1.1 รัฐบาลควรมีนโยบายอย่างต่อเนื่องในส่งเสริมหรือหนุนเสริมการพัฒนาขีดความสามารถพึ่งตนเองของหมู่บ้าน/ชุมชน ที่นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ ในรูปแบบกองทุนในการสนับสนุนให้กับหมู่บ้าน/ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง

3.1.2 รัฐบาลควรมีนโยบายเชิงรุกในการส่งเสริมหรือสนับสนุนหมู่บ้าน/ชุมชนให้มีหลักสูตรท้องถิ่นการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ เพื่อเป็นหมู่บ้าน/ชุมชนต้นแบบของความสำเร็จของหมู่บ้าน/ชุมชนในการถอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของเครือข่ายชุมชนพอเพียง

3.1.3 รัฐบาลควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าไปให้คำปรึกษาแนะนำกับชุมชนเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น พัฒนาชุมชนจังหวัด เป็นหน่วยงานในการให้ความรู้ในการส่งเสริมอาชีพให้กับชุมชน สำนักงานเกษตรจังหวัด เป็นหน่วยงานในการให้ความรู้เกี่ยวกับด้านการเกษตร หรือเสริมสร้างศักยภาพความสามารถในด้านการเกษตร เป็นต้น

3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

3.2.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้กับหมู่บ้าน/ชุมชน ที่นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติเพื่อให้เป็นที่รู้จักและเกิดการขยายผลไปยังชุมชนอื่นๆ ด้วย

3.2.2 ชุมชนควรสร้างกฎ กติกา ที่เป็นมาตรฐานร่วมกันในการบริหารจัดการ โดยชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกันอย่างเสมอภาค

3.2.3 ชุมชนควรสร้างระบบกลไกการพึ่งพาตนเองในแต่ละชุมชน เพื่อให้ชุมชนของตนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง

3.2.4 ชุมชนควรเน้นการสร้างเครือข่ายและความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชนให้มากขึ้น เพื่อเชื่อมโยงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

3.2.5 ชุมชนควรมีการจัดประชาคมระหว่างชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน เพื่อเสนอปัญหาและแนวทางแก้ไขในการดำเนินงานตามหลักการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ

3.3 ข้อเสนอแนะเชิงวิจัย

3.3.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นของการดำเนินงานตามหลักการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ เพื่อเสนอเป็นแนวทางในการแก้ไขให้แก่ชุมชนอื่นๆ ได้

3.3.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในชุมชน ในทุกภูมิภาคของประเทศ เพื่อให้เห็นชุมชนในภาพรวมระดับประเทศว่าหลักในการปฏิบัตินั้น มีความเหมือนกัน หรือแตกต่างกันอย่างไร

3.3.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในชุมชนในมิติต่างๆ ให้ครอบคลุมทุกมิติ เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

3.3.4 ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยแห่งความสำเร็จที่จะนำไปสู่การเป็นชุมชนพอเพียง เพื่อนำผลการวิจัยไปเผยแพร่ที่เป็นแนวทางให้ชุมชนต่างๆ ได้นำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนของตน

3.3.5 ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องการนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในชุมชนประเด็นเดียวกันกับกลุ่มตัวอย่างทั่วประเทศ เพื่อให้เห็นแนวทางการนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในชุมชนในภาพรวมระดับประเทศ

3.3.6 ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องการนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในชุมชนในประเด็นอื่นในเชิงลึก เพื่อนำผลการวิจัยมาใช้ประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายในการขับเคลื่อนหมู่บ้านและชุมชน